

Kooperatif Postası

KARINCA

Mayıs 2019 Yıl: 85 Sayı: 989 ISSN: 1300-1450

Kooperatif Postası

KARINCA

Mayıs 2019 Yıl: 85 Sayı: 989 ISSN: 1300-1450

XXIII. MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİ

26 - 28 Eylül 2019
Kiev/UKRAYNA

TÜRK
KOOPERATİFÇİLİK
KURUMU

Kongre Temaları
Sosyal İnovasyon
İnovasyon ve Dijitalleşmenin Kooperatifler Üzerindeki Etkisi
Girişimcilik ve Dijitalleşme
Kooperatiflerde Sektörel Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Yeni Ekonominin Kooperatifler Üzerindeki Etkisi
Endüstri 4.0 ve Kooperatifçilik ile İlişkisi
Küresel Ticaretle Kooperatifçiliğin Etkisi
E-ticaret ve Kooperatifçilik
Değişen Dünyada Kooperatif İşletmelerinin Önemi
Tarım odaklı sanayileşme ve Kooperatif ilişkisi

Agres
Ekonomi, Tarım Ekonomisi,
Ormancilık, Turizm,
Sağlık, Lojistik,
Yönetim Bilgi Sistemleri,
İhtisat, İşletme,
Maliye, Kama Yönetimi,
Hukuk, Uluslararası Hukuklar,
Uluslararası Ticaret,
Eğitim, Edilbiyak,
Coğrafya, Sosyoloji

Genel Toplantılar
Çocuklar Geliştirilmesine Başlanmalıdır
1 Ocak 2019

Genel Toplantılar
1 Temmuz 2019

Kıbrıs Mülkiyet Hakkında İnceleme
20 Ağustos 2019

Genel Toplantılar
23 Eylül 2019

Tam Üyeliklerin Geliştirilmesi
15 Ekim 2019

www.koopkur2019.com

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlu Olsun

KARINCA

Yıl: 85 Sayı: 989
Mayıs 2019

ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Arayışma
Dağıtım ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
Sahibi

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör
Doç. Dr. Hasan YAYLI

Editorler Kurulu

Prof. Dr. Nurettin PARLTI
Prof. Dr. Sander SAĞLAM
Prof. Dr. Muhammet ÇETİN
Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Prof. Dr. Hacı ÖZÜDOĞRU
Doç. Dr. Hasan YAYLI
Doç. Dr. Mehmet BAŞ

İdare ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)
Head Office and Correspondence Address
Etilbey Mahallesi, Nispetiye Caddesi No: 35/5-10
06520 Balgat-ANKARA
Tel: (0312) 472 95 99 - 472 96 11
Beşer Geçer : (0312) 472 97 64
www.koopkur.org.tr
koopkur@gmail.com
admiral@koopkur.org.tr

Hesaplar
T.C. Ziraat Bankası Cevizliendere Şubesi
Hesap No: 791078-8003
IBAN : TR90 0001 0019 2507 9703 7850 03
Abone Kartları
Yıllık Abone Bedeli: 120 TL (KDV Dahil)
Fiyat: 10 TL (KDV Dahil)

The Subscription Price to the review is (USA Dollars)
24 a year, annual included Correspondence relating to
the review should be sent to:
"Türk Kooperatifçilik Kurumu" Basın, Yayın, Arayışma
Dağıtım ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
Etilbey Mahallesi, Nispetiye Caddesi No: 35/5-10
06520 Balgat / ANKARA / TÜRKİYE
20 Mayıs 1931'den itibaren kabul verilmeye başlar.
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU
Basın, Yayın, Arayışma Dağıtım ve Eğitim
Hizmetleri İşletmesinin aylık dergisi
"KARINCA" is the monthly journal of Turkish Cooperative
Association founded in 1931
Yazılarda kullanılan diğer yazılarına atılır.
Gönderilen yazı ve haberler kabul edilmez.
Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

Yayın Türü
Yaygın Süreli Yayın
Basım Tarihi
30 Mayıs 2019

Basım Yeri & Tasarım
Atınyayrak Matbaacılık Basın Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cad. 38/05 Tel: 0312 384 44 02
İstanbul/ANKARA
atınyayrakmatbaasi@gmail.com

Bu Sayıda.....

Başyazı	1
MUSTAFA YAVUZ ORTAK SAYISI BEŞ YÜZDEN FAZLA OLAN KOOPERATİFLERDE YÖNETİM VE DENETİM KURULU ÜYELERİNİN GİZLİ OYLA SEÇİLME ZORUNLULUĞU	3
SONER ALTAŞ KOOPERATİF ORTAKLARININ EK ÖDEME YÜKÜMLÜLÜKLERİ	11
VEDAT SADIOĞLU TÜRKİYE'DE KADIN KOOPERATİFLERİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME	18
ENVER AYDOĞAN - M. FURKAN ÖZDOĞAN İŞKOLLUK	25
EMRULLAH GÜNEY YURTTA ORMAN AZALMASI	31
SALTUK AZİZ GÖKALP KENTSEL DÖNÜŞÜM VE YAVAŞ ŞEHİR(CİTASLOW) HAREKETİ	34
HAZAL OĞUZ REKLAMLARDA TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI	38
ALİ FUAT ERSOY - BUSE BASAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SURIYE SİĞİRMACILARLA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA (KARABÜK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)	42

Dergimize yazılan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARLTI
Muhasep Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Üye	: Prof. Dr. Hacı ÖZÜDOĞRU
Üye	: Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman OKUR
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU DENETİM KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Doç. Dr. Emine ÖNER KAYA
Doç. Dr. Erol DEMİR

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU HAYSİYET DİVANİ

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilerek teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakteriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Bağyazı

Değerli Kooperatif Dostları;

19 Mayıs 1919 tarihi, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihindeki dönüm noktalarından biridir. **Atatürk**'ün Samsun'a ayak bastığı tarih olan 19 Mayıs aynı zamanda "**Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı**" olarak kutlanmaktadır.

Türk milletinin varlık mücadelesi içinde önemi bir kırılma tarihine işaret eden 19 Mayıs tarihinin önemini daha iyi anlayabilmek için **Atatürk**'ün 16-19 Mayıs 1919 tarihleri arasında gerçekleştirdiği İstanbul-Samsun yolculuğunu bir kez daha hatırlamamız gerekir.

Atatürk ile beraber 16 Mayıs 1919 Cuma günü başlayacak yolculuğa gemi kaptanı İsmail Hakkı Durusu dışında 18 kişi eşlik edecekti. **Atatürk** beraberindeki kişilerle beraber 16 Mayıs 1919 Cuma günü öğleden sonra "**Bandırma**" adındaki eski bir vapurla Galata rıhtımından ayrılır.

17 Mayıs 1919 Cumartesi günü Bandırma Vapuru saat 21.40 sıralarında İnebolu'ya varır. 18 Mayıs 1919 Pazartesi günü beklenen yolculuğun sonuna gelinir. **Atatürk**, İstanbul'dan başlayan ve Samsun'da sona eren yolculuk esnasında görevli bir askerdirdi ve giyimi de buna uygundu ancak Samsun'a ayak bastığı günden birkaç gün sonra asker değil, sivil olarak hareket edecekti.

Bu yolculuk Türk Milleti için bir dönüm noktası oldu ve kurtuluşun başlangıcıydı. **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**'ün tam 100 yıl önce Millî Mücadele'yi başlatmak üzere Samsun'da Anadolu topraklarına bastığı 19 Mayıs 1919 tarihinin önemi nedeniyle de 19 Mayıs'ı Türk gençliğine armağan etti.

Atatürk Millî Mücadele sıralarında Türk milletini ileri götürecek olanların ve köhnemiş fikirlere karşı gelecek olanların genç fikirler olduğunu görmüştü. Bu nedenle de **“gençlik”** kavramı Atatürk için ayrı bir önem taşımaktadır. **Atatürk** gençlerden sık sık bahsederken, yaş sınırı dışında fikri olarak gençliği yani, fikirde yeniliği ifade etmiştir. O’nun şu sözü çok anlamlıdır: **“Genç fikirli demek, doğruyu gören ve anlayan gerçek fikirli demektir.”**

19 Mayıs 1919 Türk Milleti’nin yeniden doğduğu bir gündür, 19 Mayıs 1919, tüm dünyada sömürge altında ezilen tüm toplumlar için bir umut ışığı oluşturan Türk Kurtuluş Savaşının başlangıcına işaret ediyor olması açısından da tüm insanlığın ve aziz milletimizin gönlünde çok önemli bir yere sahiptir. İşte 19 Mayıs 1919’da Samsun’dan yükselen bu ses Türk’ün Kurtuluş Savaşını başlatan bir sestir, dönemin devletlerinin vatanımız üzerindeki hain hesaplarını boşa çıkaran bir harekâttır, tüm işgale uğramış milletlerin örnek aldığı asil ve şanlı bir direniştir.

Türk tarihinde mayıs ayının gurur veren bu gelişmesine karşı hatırladıkça hüznümlendiğimiz bir olay da 18 Mayıs 1944 Kırım Türklerinin Topyekûn Sürgünü olayıdır.

Türk Milleti bir bütündür. Misak-ı Millî sınırlarımız dışında kalan soydaşlarımızın yaşadığı acılar da yakın tarihimizin bir parçasıdır.

İkinci Dünya Savaşı’na kadar ve savaş yıllarında Kırım Türkleri, tükenişin eşiğine gelmişti. Müslüman ve Türk düşmanı kızıl diktatör Stalin, Kırım Türkleri’nin savaş sırasında Almanlarla işbirliği yaptığı gerekçesiyle top yekûn sürgün kararı aldı. Karar, 18 Mayıs 1944’te uygulandı. 423.100 kişiden oluşan Kırım’ın Türk nüfusu, hayvan taşınmasında kullanılan tren vagonlarına, patates çuvalı istif eder gibi dolduruldu. 57.000 kişi 0 - 5 yaş arası çocuk, 68.000’i, 60’ın üzerinde yaşlı insanlardı. Yolculuk sırasında 195.371 kişi öldü. Hayatta kalabilenlerin % 3’ü, varış noktasındaki yerleşim yerlerinin olağan üstü kötü şartlarına dayanamayıp hayatlarını kaybettiler.

Sürgün hayatı tam bir işkence idi. Kırım Türkçesiyle konuşanlar, şarkı-türkü söyleyenler en ağır şekilde cezalandırılıyordu. 23 Nisan 1978 günü, Musa Mahmut isimli bir Kırım Türkü, soydaşlarına yapılan işkenceleri protesto etmek için kendisini yaktı.

Musa Mahmut’u yakan ateş, Kırım Türklerinin şuurlarındaki bağımsızlık, hürriyet ve vatan aşkının meş’alesi oldu. Bir dizi toplu gösterilerden sonra vatan Kırım’a dönüş hakkını elde ettiler. Ata yurduna dönebilenlerin sayısı 1993 yılında 260.000 kişiydi. Onlar Kırım’ı yeniden Türkleştirme ve Müslümanlaştırma gayreti içerisinde. Allah çabalarında muzaffer kalsın.

Bu iki olay çerçevesinde; milletleri millet yapan tarihi hafızanın her daim sıcak tutulması gerektiği gerçeğini hatırlamamıza vesile olmasını temenni ediyor ve bu milletin varlığı ve bekası için mücadele eden tüm şehitlerimize Allah’tan rahmet diliyorum.

Okuyucularımızı kooperatifçilik alanında ortaya çıkan her türlü hukuki gelişmelerden haberdar etmek, kooperatif hukukunun pratik hayatta uygulamasına yönelik bizzat uygulayıcıların değerlendirmelerine yer vermek, dünyada ve Türkiye’de kooperatifçilik alanında yaşanan gelişmelerden okuyucularımızı haberdar etmek amaçlarının yanı sıra kooperatif dostlarına sosyal bilimlerin her alanından aktarımlar yapmak hedefini de karşılayacak şekilde oluşturmaya çalıştığımız dergimizin daha nitelikli sayılarında buluşmak temennisini sizlerle paylaşırken, dergimizin daha yetkin hale gelmesi için siz değerli okuyucularımızın yorumlarını, eleştirilerini ve yazı desteklerini de beklediğimizi ifade etmek isterim.

Bu vesile ile ramazan bayramının necip milletimiz ve tüm İslam alemine barış, huzur, mutluluk ve sağlık getirmesini yüce yaratandan niyaz ederim.

ORTAK SAYISI BEŞ YÜZDEN FAZLA OLAN KOOPERATİFLERDE YÖNETİM VE DENETİM KURULU ÜYELERİNİN GİZLİ OYLA SEÇİLME ZORUNLULUĞU

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa¹ (**KoopK**) göre kooperatiflerin organları; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur.

Yönetim kurulu, kanun ve anasözleşme hükümleri içinde kooperatifin faaliyetini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır.

Söz konusu organ, yapı itibariyle daimi, kanuni ve zorunlu bir kurul organdır.

En az üç üyeden oluşması gereken yönetim kurulu, kooperatif ortakları arasından genel kurulca en fazla dört yıl için seçilir.²

Denetim kurulu ise ortaklar adına ve yönetim kurulundan bağımsız olarak kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını sürekli bir şekilde denetleyen kanuni bir organdır.

Denetim kurulu üyeleri, bir veya daha fazla olmak üzere en az bir yıl için genel kurul tarafından seçilir.

Denetim kurulu üyelerinin ve yedeklerinin kooperatif ortağı olması şart değildir.

Kooperatiflerde yönetim ve denetim kurulu üyelerinin seçimi, kural olarak el kaldırmak suretiyle (**açık oy şeklinde**) yapılmakta iken, 03.06.2010 tarihli ve 5983 sayılı Kanunla³ ortak sayısı beş yüzden fazla olan kooperatifler için farklılaştırmaya gidilmiş ve bu kooperatifler için organ seçimlerinin gizli oy ve açık tasnif esasına göre yapılması hususunda zorunluluk getirilmiştir.

***Gümrük ve Ticaret Uzmanı**

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

2) Mustafa Yavuz, Kooperatiflerde Yönetim Kurulu Üyeliğine Seçilebilmek İçin Gereken Şartlar, Karınca Dergisi, Aralık 2016, Y.83, S.960, s.20.

3) 5983 sayılı Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 13.06.2010 tarihli ve 27610 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

İşte bu çalışmada, ortak sayısı beş yüzden fazla olan kooperatiflerde yönetim ve denetim kurulu üyelerinin gizli oyla seçilme zorunluluğu yargı kararları ışığında tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

2. Ortak Sayısı 500'Den Fazla Olan Kooperatiflerde Organ Seçimlerinin Gizli Oylamayla Yapılması

2.1. Kooperatifler Kanununda 2010 Yılında Yapılan Düzenleme

5983 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce **KoopK**'da, kooperatif yönetim ve denetim kurulu üyeliklerine seçimlerin yapılma şekline ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı.

İlgili bakanlıklarca hazırlanan örnek anasözleşmelerde ise bu hususta **“Oylamalar genel olarak el kaldırmak suretiyle yapılır. Genel kurula katılanların yarısından fazlasının talebi halinde gizli oya başvurulur.”** hükmü yer almaktaydı.

Anasözleşme gereğince, türü ve ortak sayısı ne olursa olsun tüm kooperatiflerde aslolan yönetim ve denetim kurulu seçimlerinin açık oylama şeklinde yapılmasıydı.

Ancak, genel kurula katılıp hazırlan listesini (**ortaklar cetvelini**) imzalayan ortakların çoğunluğunun alacağı kararla seçimlerin gizli oyla yapılması mümkündür.

Durum böyle olmakla birlikte, **KopK**'da 5983 sayılı Kanunla kooperatiflerde yönetim organı üyelerinin seçim usulünde değişiklik yapılmıştır.

Nitekim anılan Kanunun 1. maddesiyle, **KoopK**'nın 48. maddesine **“Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri hariç olmak üzere, ortak sayısı 500'den fazla olan kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının genel kurul toplantılarındaki yönetim ve denetim kurulu belirleme seçimleri, gizli oy açık tasnif esasına göre yapılır. Kooperatiflerin organ seçimlerinde her ortak, en fazla bir ortağı temsilen oy kullanabilir. Anasözleşmelerin bu fıkraya aykırı hükümleri uygulanmaz.”** şeklinde ikinci fıkra eklenmiştir.

Söz konusu düzenleme ile esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri dışında ortak sayısı 500'ü aşan tüm kooperatif türlerinde yönetim ve denetim kurulu üyelerinin gizli oyla seçilmesi zorunlu hale getirilmiştir.

Ancak, tarım satış kooperatifleri ve bunların üst kuruluşları hariç olmak üzere ortak sayısı 500'den az olan kooperatiflerde organ seçimlerinin gizli oyla yapılması şart değildir.

Bunun yanında, özellikle vurgulamak gerekir ki, yapılan düzenleme kooperatiflerde organ seçimlerinin yargı gözetiminde yapılması anlamına gelmemektedir.

Dolayısıyla, belirtilen sayıdan fazla olan kooperatiflerde organ seçimleri, yargı gözetiminde olmaksızın gizli oy yöntemiyle yapılacak (**el kaldırmak suretiyle değil**) ve sonuçlar açık tasnif esasına göre sayılacaktır.

Öte yandan, bahsi geçen düzenlemenin gerekçesinde ise genel kurul toplantılarında gizli oy açık tasnif esası getirilerek her bir ortağın özgür iradesi ile hiçbir etki altında kalmadan oy kullanabilmesi

ve oy sayımının da şeffaf bir biçimde yapılmasının, böylece genel kurul iradesinin daha katılımcı ve demokratik bir şekilde gerçekleşmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir.⁴

2.2. Organ Seçimleri Gizli Oyla Yapılması

Gereken Kooperatifler

KoopK'nın 48/2. maddesine ilave edilen hükümde, genel kurul toplantılarındaki yönetim ve denetim kurulu belirleme seçimlerini gizli oy, açık tasnif esasına göre yapması gereken kooperatifler, **“esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri hariç olmak üzere, ortak sayısı 500’den fazla olan kooperatifler ve üst kuruluşları”** şeklinde ifade edilmiştir.

Öncelikle belirtelim ki, ortak sayısı ne olursa olsun, esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerinde⁵ yönetim ve denetim kurulu seçimlerinin gizli oyla yapılması zorunlu değildir.

Kanun koyucu, seçimlere ilişkin getirmiş olduğu gizli oylama hususunda esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerini muaf tutmuştur. Ancak, hükmün gerekçesinde bu kooperatif türünün niçin kapsam dışı bırakıldığı açıklanmamıştır.

Ülkemizde kooperatifler, türlerine göre üç ayrı kanuna tabi olarak kurulmakta ve faaliyet göstermektedir. Bu kanunlar; 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu (**tarım kredi kooperatiflerine ilişkin**), 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun (**tarım satış kooperatiflerine ilişkin**) ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunudur.

O halde, ülkemizde her üç kanuna göre de kurulan

Tarım Kredi,

Tarımsal Kalkınma,

Sulama,

Su Ürünleri Ve Pancar Ekicileri Kooperatifleri,

Konut Yapı,

Küçük Sanayi Sitesi Yapı Ve Toplu İşyeri Yapı Ve Arsa Kooperatifleri,

Tarım Satış,

Tütün Tarım Satış, Yaş Sebze Ve Meyve,

Tüketim, Motorlu Taşıyıcılar,

Küçük Sanat,

Temin Tevzi,

Turizm Geliştirme,

4) Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu Raporu, Esas No:1/811, Kanunlar Dergisi, Cilt:94, Dönem:23, Yasama Yılı:4, S.Sayısı:496.

5) Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin amacı, ortağı olan esnaf ve sanatkârlara faaliyetleri için gerekli krediyi sağlamak veya kredi ve banka teminat mektubu almak üzere kefil olmaktır.

Üretim Pazarlama,
Tedarik Kefalet,
Yayıncılık,
İşletme,
Sigorta,
Yardımlaşma, Yenilenebilir Enerji,
Sağlık Hizmetleri,

eğitim kooperatifleri gibi kooperatifler ile bunların üst kuruluşlarının ortak sayısı 500'den fazla ise söz konusu kooperatiflerin yönetim ve denetim kurulu üyeliği seçimlerinin gizli oy ve açık tasnif esasına göre yapılması gerekmektedir.

Bunun yanında, mezkûr hükümde ortak sayısına ilişkin olarak **“ortak sayısı 500'den fazla”** ibaresi kullanılmıştır.

Bu ibareden hareketle, yönetim ve denetim kurulu seçimlerinin gizli oyla yapılma zorunluluğu, kayıtlı ortak sayısı 501 ve daha üstünde olan kooperatifler ve üst kuruluşları için geçerlidir.

Eğer ki, bir kooperatifin ortak sayısı tam olarak 500 ise bu kooperatif hakkında zikredilen yükümlülük mevzu bahis olmayacaktır.

Diğer taraftan, ortak sayısı 500'den fazla olan kooperatif ve üst kuruluşlarında gizli oy açık tasnif esasına göre yapılması gereken seçimler, yönetim ve denetim kurulu üyeliklerinin belirlenmesine dair seçimlerdir.

Bunların dışında kalan genel kurul başkan ve üyeleri (**başkanlık divanı**) seçimi, tasfiye memuru seçimi, üst kuruluş temsilcisi seçimi,⁶ emanet komisyonu üye seçimi, bağımsız denetime tabi olan kooperatiflerde denetçi seçimi gibi seçimlerin gizli oyla yapılması kanunen zorunlu değildir.

Ancak, tekrar ifade etmek gerekirse, bu seçimlerin de hazırlan listesinde imzası bulunan ortakların yarısından fazlasının talebi halinde gizli oyla yapılması mümkündür.

Öte yandan, KoopK'nın 48/2. maddesinin son cümlesinde, **“Anasözleşmelerin bu fıkraya aykırı hükümleri uygulanmaz.”** denildiğinden, ortak sayısı 500'den fazla olan kooperatiflerin anasözleşmelerinde oylamanın kural olarak açık yapılacağı öngörülmüş olsa dahi anılan kooperatiflerde organ seçimlerinin mutlak surette gizli oy açık tasnif usulüne göre yapılması şarttır.

Son olarak ifade edelim ki, ortak sayısı 500'ün üzerinde olan kooperatiflerde genel kurul gündeminde seçim maddesi olsa da olmasa da, gündeme madde ilavesi yöntemiyle seçim yapılma ihtimali gözetilerek yönetim kurulu tarafından gerekli tedbirlerin alınması yerinde olur.⁷

2.3. Seçimlerin Gizli Oy ve Açık Tasnif Esasına Göre Yapılma Usulü

5983 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi sonrasında ilgili bakanlıklar tarafından hazırlanan örnek

6) Tarım satış kooperatifi örnek anasözleşmelerinde, yönetim kurulu yanında kooperatif temsilcileri için yapılacak seçimlerde de gizli oy açık tasnif usulünün uygulanacağı belirtilmiştir.

7) Yusuf Üstün, Muhittin Aydın, Kooperatifler Hukuku, BATIDER Yayınları, Ankara 2014, s.218.

anasözleşmelerde oylamanın gizli yapılmasına ilişkin olarak; gizli oylamada, kooperatif mührü ile mühürlenmiş boş oy pusulalarının kullanılmasının esas olduğu, ancak genel kurulca karar alınmak kaydıyla ayrıca basılı oy pusulasının da kullanılabileceği, genel kurulun yalnızca basılı oy pusulası kullanılması yolunda alacağı kararın geçersiz olacağı, genel kurulda kooperatif mührü ile mühürlenmiş boş oy pusulaları ve basılı oy pusulalarından başkaca bir pusulanın seçim için kullanılamayacağı, matbaada basılmış veya yazı makinesi ile yazılmış ya da çoğaltılmış oy pusulalarının basılı oy pusulası sayılacağı belirtilmiş; bu hususlar dışında başka bir açıklamaya yer verilmemiştir.

Durum böyle olmakla birlikte, seçimlerin gizli oy ve açık tasnif esasına göre yapılmasına ilişkin örnek anasözleşmelerde yer alan ve yukarıda açıklanan kurallar, konuyu açıklayıcı ve uygulamaya yön verici nitelikte değildir.

Zira yönetim ve denetim kurulu üyelerinin ayrı veya aynı pusulada mı seçileceği, oy pusulalarında hangi bilgilerin yer alacağı, oy pusulalarındaki isimlerin üzeri çizilerek yerlerine yenilerinin yazılıp yazılamayacağı, oy pusulalarının tasnifi için bir tasnif kurulunun oluşturulup oluşturulamayacağı, oy kullanmanın nasıl olacağı, sonuçların tutanağa ne şekilde bağlanacağı gibi hususlarda bir açıklık bulunmamaktadır.

Bununla beraber, Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan tarım satış kooperatifi örnek anasözleşmesinde⁸, seçimlerin gizli oy ve açık tasnif esasına göre yapılması hususu detaylı olarak düzenlenmiştir.

Anılan örnek anasözleşmede yer alan kurallar genellikle diğer kooperatif türleri için de geçerlidir. Bu çerçevede, ortak sayısı 500'den fazla olan kooperatiflerde organ seçimlerinde uygulanması gereken '**gizli oy açık tasnif**' usulünün tatbiki aşağıda yer verilen esaslar çerçevesinde yapılabilir:

- Gizli oylamada, kooperatif mührü ile mühürlenmiş boş oy pusulalarının kullanılması esas olmakla birlikte, basılı oy pusulası da kullanılabilir.

Genel kurulun yalnızca basılı oy pusulası kullanılması yolunda alacağı karar geçersizdir.

Genel kurulda kooperatif mührü ile mühürlenmiş boş oy pusulaları ve basılı oy pusulalarından başka bir pusula seçimlerde kullanılamaz. Matbaada basılmış veya yazı makinesi ile yazılmış ya da çoğaltılmış oy pusulaları basılı oy pusulası sayılır.

- Yönetim kurulu ve denetim kurulu seçimleri için ayrı oy pusulası kullanılabileceği gibi aynı oy pusulası da kullanılabilir. Aynı oy pusulasının kullanılması durumunda -ki uygulamada genellikle aynı oy pusulası kullanılmaktadır- aynı pusulada seçilecek üye sayısı kadar yönetim kurulu ve denetim kurulu asil ve yedek üyelerinin isimleri gösterilir.

Oy pusulalarındaki isimlerin üzeri çizilerek yerlerine yenileri yazılabilir. Yeni yazılanlar için çizilerek yazıldığı yerdeki sıralama esas alınır. Adaylardan bazılarının isimlerinin çizilmesine karşılık, yerlerine yenilerinin yazılmaması durumunda üzeri çizili olmayanlara birer oy verilmiş sayılır.

- Ortaklar oylarını, genel kurul toplantısının yapıldığı yer içerisinde kurulan paravanda veya oluşturulan kapalı bir yerde kullanır ve kullanılan oylar kapalı sandığa atılır.

Yönetim kurulu ile denetim kurulu üyelerinin seçiminde ayrı oy pusulasının kullanılması halinde sandıklar da ayrı olabilir.

8) <http://esnaf.ticaret.gov.tr/data/5c8ba203ddee7d1bd44f9254/21-%20Tar%C4%B1m%20Sat%C4%B1%C5%9F%20Kooperatif%20%C3%96rne%C5%9Fmesi.pdf> (Erişim-30.04.2019).

- Yapılacak gizli oylama için ayrı bir oylama cetveli kullanılır ve ortaklar anılan cetveli imzalayarak oyunu kullanabilir. Ortaklar cetvelinin boş bir nüshası her sayfaya “oylama cetveli” olduğu belirtilmek suretiyle bu amaçla kullanılabilir.

- Genel kurulda oy pusulalarının tasnifi başkanlık divanı tarafından yapılabileceği gibi bunun için seçimlere geçilmeden önce genel kurula katılan ortaklar arasından açık oyla bir tasnif kurulu da seçilebilir. Tasnif kurulu için seçim yapılması halinde divan başkanı ve üyelerinin bu kurulda görev alması mümkündür.

- Ortaklar, oylarını tasnif kurulunun önünde sandığa atarlar. Sandık açılıp oyların tasnifi bittikten sonra tasnif kurulunca seçim sonuçları tutanağa yazılır ve imzalanır. Seçimlerde en çok oy alanlar seçilmiş sayılır.

Oyların eşitliği halinde divan başkanının uygun göreceği şekilde kura çekimi yapılır. Seçilmiş olan yedeklerin sıralaması oy sayısına göre yapılır.

Oylarda eşitlik halinde oy pusulasındaki (listedeki) sıralama esas alınır.

2.4. Seçimlerde Her Ortağın En Fazla Bir Ortağı Temsilen Oy Kullanabilmesi

KoopK'nın 48/2. maddesinde, **“Kooperatiflerin organ seçimlerinde her ortak, en fazla bir ortağı temsilen oy kullanabilir. Anasözleşmelerin bu fıkraaya aykırı hükümleri uygulanmaz.”** denilmektedir. Bu halde, organ seçimlerinde ortaklar, kendileri ve başka bir ortağı temsilen olmak üzere en fazla iki oy kullanabilir.

Ancak, KoopK'nın 49. maddesinin ikinci fıkrasında, ortak sayısı 1000'in üstünde olan kooperatiflerde anasözleşmede öngörülmesi kaydıyla her ortağın en çok 9 olmak üzere birden fazla başka ortağı temsil edebilmesine imkan sağlanmıştır.

Zikredilen hükme istinaden bazı kooperatif anasözleşmelerinde bu yönde hükümler bulunmaktadır.

Lakin yukarıda yer verilen 48/2. madde gereğince, bu kooperatiflerin yönetim ve denetim kurulu seçimlerinde bir ortak sadece bir ortağı temsilen oy kullanabilir, birden fazla ortağı temsilen oy kullanamaz.

Buna karşın, ortak sayısı 1000'in üstünde olan ve anasözleşmelerinde bir ortağın 9 ortağı temsilen oy kullanabileceği yönünde hüküm bulunan kooperatiflerin genel kurullarında, seçim dışındaki diğer gündem maddelerinin oylamasında bir ortak, en fazla 9 olmak üzere birden fazla ortak için temsilen oy kullanabilir.

Dolayısıyla, kendisine anasözleşme ile 9 ortak tarafından temsil yetkisi verilmiş bir ortağın, diğer bütün gündem maddelerinde kendi oy hakkı ile beraber toplam 10 oyu bulunmasına karşın organ seçimlerinde sadece 2 oy hakkı olacaktır.

Konuyla ilgili olarak şu da bilinmelidir ki, söz konusu kooperatiflerin genel kurul toplantılarında, açılışta ve sonraki gündem maddelerinde toplantı nisabı, bir ortağın 9 ortağı kadar temsil yetkisine sahip olduğu esasına göre hesaplanır, fakat organ seçimlerine geçildiğinde bir ortak en fazla bir başka ortağı temsilen oy kullanabileceği için toplantı nisabının buna göre yeniden hesaplanması gerekir.⁹

9) Yargıtay 23. H.D. 'nin 06.10.2015 tarihli ve E.2014/10664, K.2015/6310 sayılı kararı.

3. Organ Seçimlerinin Gizli Oylamayla Yapılmaması Halinde Genel Kurul Kararının Hukuki Niteliği

Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri hariç olmak üzere, ortak sayısı 500'den fazla olan kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının genel kurul toplantılarındaki yönetim ve denetim kurulu belirleme seçimlerinin gizli oy açık tasnif esasına göre yapılması zorunlu olmakla birlikte, bu kurala uyulmaması halinde genel kurulca alınan seçim kararının hukuki niteliğinin ne olduğu akla gelmektedir.

Yüksek Yargının kararları doğrultusunda, **KoopK**'nın 48. maddesindeki emredici düzenleme gereğince ortak sayısı 501 ve daha fazla olan kooperatiflerde yönetim ve denetim kurulu üye seçimlerinin gizli oyla yapılmaması halinde, genel kurulun söz konusu kararı, aynı Kanunun 98. maddesi yollamasıyla kooperatifler hakkında da uygulanan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun¹⁰ (TTK) 447. maddesi gereğince batıldır (**yok hükmündedir**).¹¹

Kooperatif genel kurulunun bu nitelikteki batıl kararları, başlangıçtan itibaren hiç kimseye karşı hüküm doğurmaz ve daha sonra sağlığa kavuşturulamaz, bu durum mahkemece de resen dikkate alınır; ayrıca def'i olarak ileri sürülebileceği gibi bir aylık hak düşürücü süreye bağlı olmaksızın butlan davasının konusunu da oluşturabilir.

Söz konusu karar sonradan icazetle dahi geçerli hale gelemmez, ıslah edilemez ve bu karara hiçbir hukuki sonuç bağlanamaz. Ortaklar, yönetim kurulu, denetçiler ile güncel menfaati ve hukuki yararı bulunan herkes, organ seçimlerinin gizli oyla yapılması gerekirken bu kurala uyulmadığını ileri sürerek genel kurulca alınan kararın butlan olduğunun tespiti için bir süre ile sınırlı olmaksızın her zaman dava açabilir.¹²

Dava açmak için karara muhalif kalınması ve muhalefetin tutanağa geçirilmesi zorunlu değildir.

4. Sonuç

Kooperatiflerin üç kanuni organından biri olan yönetim kurulu, en az bir, en çok dört yıl için seçilir ve en az üç üyeden oluşur.

Yönetim kurulunun asil ve yedek üyelerini seçme yetkisi münhasıran bütün ortakların temsil edildiği en yetkili organ olan genel kurula aittir.

Genel kurul bu yetkisini başka bir organa veya kişiye devir ve terk edemez.

Kooperatif genel kurul toplantılarında gündemde yer alan maddeler kural olarak el kaldırmak suretiyle oylanır.

Ancak, genel kurula katılanların yarıdan fazlasının talebi halinde oylamalar gizli olarak da

10) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

11) Yargıtay 23. H.D. 'nin 29.12.2015 tarihli ve E.2015/3566, K.2015/8591 sayılı; 06.11.2015 tarihli ve E.2014/10792, K.2015/7101 sayılı; 05.06.2014 tarihli ve E.2014/1083, K.2014/4348 sayılı kararları.

12) Erdoğan Moroğlu, Türk Ticaret Kanununa göre Anonim Ortaklarda Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, 3. Bası, İstanbul 2001, s.18.

yapılabilir.

Bununla birlikte, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 48. maddesine 5983 sayılı Kanunla eklenen hükümle, yönetim ve denetim kurulu üyelerinin seçiminde uygulanacak usule ilişkin önemli bir istisna getirilmiştir.

Buna göre esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri hariç olmak üzere, ortak sayısı 500'den fazla olan kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının genel kurul toplantılarındaki yönetim ve denetim kurulu belirleme seçimlerinin, gizli oy açık tasnif esasına göre yapılması zorunludur.

Bunun yanında, kooperatiflerin organ seçimlerinde her ortağa, en fazla bir ortağı temsilen oy kullanabilme hakkı tanınmıştır.

Bu durumda, ortak sayısı 1000'in üstünde olan ve anasözleşmelerinde hüküm bulunan kooperatiflerde bir ortağın en fazla 9 ortağı temsilen genel kurulda oy kullanabilmesi mümkün iken, bu kooperatiflerin organ seçimlerinde bir ortak, en fazla bir başka ortağı temsilen oy kullanabilir. Anasözleşmelerin bahsi geçen hususlara aykırı hükümleri ise uygulanmaz.

Ortak sayısı 500'den daha fazla olan kooperatiflerde yönetim ve denetim kurulu üye seçimlerinin gizli oyla yapılması gerekirken, bu kurala aykırı davranılması halinde genel kurulun seçimlere dair aldığı karar batıldır (**yoklukla maluldür**) ve bu karar hukuk âleminde başlangıçtan itibaren hiç kimseye karşı hüküm doğurmaz.

Kaynakça

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı R.G.).

5983 sayılı Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (13.06.2010 tarihli ve 27610 sayılı R.G.).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı R.G.).

Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu Raporu, Esas No:1/811, Kanunlar Dergisi, Cilt:94, Dönem:23, Yasama Yılı:4, S.Sayısı:496.

Moroğlu, Erdoğan, Türk Ticaret Kanununa göre Anonim Ortaklarda Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, 3. Bası, İstanbul 2001.

Üstün, Yusuf, Aydın, Muhittin, Kooperatifler Hukuku, BATIDER Yayınları, Ankara 2014.

Yargıtay 23. Hukuk Dairesinin muhtelif tarihli kararları.

Yavuz, Mustafa, Kooperatiflerde Yönetim Kurulu Üyeliğine Seçilebilmek İçin Gereken Şartlar, Karınca Dergisi, Aralık 2016, Y.83, S.960.

<http://esnaf.ticaret.gov.tr>

KOOPERATİF ORTAKLARININ EK ÖDEME YÜKÜMLÜLÜKLERİ¹

Soner ALTAŞ *

Özet

Genel kural olarak, kooperatif borçlarından dolayı alacaklılara karşı kooperatif tüzel kişiliği sorumludur.

Bununla birlikte, kooperatif ortaklarına ek ödeme getirilmesi mümkündür. Uygulamada ara ödemeler ve sair ödemeler, genelde ek ödeme olarak varsayılmaktadır.

Oysa, ek ödemeler, ara ödemeler ile sair ödemelerden oldukça farklıdır.

Bu çalışmada, kooperatif ortaklarından ek ödemede bulunmalarını talep etmenin koşulları, ek ödemelerin sair ödemelerden farkları ve ek ödeme yükümünden kurtulmak için ortaklarca yapılabilecek işlemler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ek ödeme, bilanço açığı, anasözleşme, yedek akçe, yetersayı.

1. Giriş

Kooperatif, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu² (KK³)'nin birinci maddesinde **“tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklık”** olarak tarif edilmektedir.

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin Temmuz 2018 itibarıyla ilgili bakanlıklardan (**Ticaret Bakanlığı,**

***Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi**

1) Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, Kurumunu bağlamaz.

2) 10/5/1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

3) Çalışmamızda, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu için “KK” kısaltması kullanılmıştır.

Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) edinerek bir araya getirdiği istatistiki bilgilere göre; ülkemizde faal olan kooperatiflerin genel toplamı 30.659 olup, bunların toplamda 5.788.239 ortağı bulunmaktadır.

Kooperatif sayısı bakımından ilk üç sırayı 9.890 adet ile konut yapı kooperatifleri, 6.901 adet ile tarımsal kalkınma kooperatifleri ve 4.899 adet ile motorlu taşıyıcılar kooperatifleri almaktadır.

Ortak sayısı bakımından ilk üç sırayı ise 1.409.721 ortak ile pancar ekicileri kooperatifleri, 911.218 ortak ile tarım kredi kooperatifleri ve 642.345 ortak ile esnaf ve sanatkarlar kefalet kooperatifleri almaktadır. Kooperatif sayısı bakımından ilk üç sırayı alan konut yapı kooperatiflerinin 437.754, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 758.801 ve motorlu taşıyıcılar kooperatiflerinin ise 153.527 ortağı bulunmaktadır ⁴.

Uygulamada, özellikle konut yapı kooperatiflerinin ortakları başta gelmek üzere, kooperatif ortaklarının sıklıkla şikayete konu ettikleri ve zaman zaman idari makamlara incelenmek üzere ihbarda bulundukları yahut yargıya intikal ettirdikleri hususlardan birisi ek ödeme yükümlülükleridir.

Hatta, çoğu zaman, kooperatiflerin ortaklarından talep ettikleri yüklü miktardaki ara ödemeler **“ek ödeme”** olarak algılanmakta ve şikayete konu hususların ağırlıklı bir kısmını da bu tür iddialar oluşturmaktadır.

Oysa, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nda düzenlenen ek ödeme kavramı ara ödemelerden tamamen farklıdır. İşte bu çalışmada, kooperatif ortaklarından ek ödemede bulunmalarını talep etmenin koşulları, ek ödemelerin sair ödemelerden farkları ve ek ödeme yükümünden kurtulmak için ortaklarca yapılabilecek işlemler üzerinde durulmaktadır.

2. Ek Ödemelerin Ara Ödemelerden (Sair Ödemelerden) Farkı

Bilanço açıklarının karşılanması amacıyla istenecek yükümlülük **“ek ödeme”** olarak adlandırılırken, kooperatif çalışmalarına **–kooperatif amaçlarının gerçekleştirilmesi ve dönem giderlerinin veya beklenmedik giderlerin karşılanması için-** malî kaynak sağlamak üzere istenecek yükümlülükler **“sair ödeme”** olarak tanımlanmıştır.

Sair ödemeler, çeşitli adlar altında talep edilebilir. Özellikle, yapı kooperatiflerinde, inşaat yapmak veya yaptırmak üzere ortaklardan aylık olağan ödemeler dışında talep edilen büyük meblağlı katılım payları **–uygulamada bunlara ek ödeme veya ara ödeme denilse dahi-** sair ödemelere örnek olarak gösterilebilir.

Nitekim, Yargıtay 11. HD’nin 03.03.1989 tarihli ve E.1989/1422, K.1989/1273 sayılı kararında; **“yapı kooperatiflerinde, kooperatif inşaatının yürütülebilmesi için yapılması zorunlu olan giderlere ilişkin genel kurul kararlarının teknik anlamda bilanço açığını kapatma vasfında bulunmadığı, bu nedenle de ek ödeme yükümlülüğü niteliğinde olmadığı, bu tür ödeme kararlarının kooperatifin normal faaliyetleri içerisinde kaldığı”** belirtilmiştir⁵.

Yine, Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 24/4/1995 tarihli ve 1995/7-116, K.1995/144 sayılı

4) Türkiye Milli Kooperatifler Birliği 2017 Yılı Çalışma Raporu ve 2018 Yılı İş Programı, 19 Temmuz 2018, s.57, http://www.turkey.coop/uploads/menu/2017_%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma_Raporu.pdf, Erişim: 16/02/2019

5) Ayrıca bkz. Yargıtay 11.HD’nin 17.09.1981 tarihli ve E.1981/2388, K.1981/3785 sayılı; 08.11.1983 tarihli ve E.1983/4828, K.1983/4890 sayılı; 25.12.1989 tarihli ve E.10087, K.7467 sayılı; Yargıtay HGK’nun 19.06.1991 tarih ve E.1991/11-284, K.1991/380 sayılı kararları.

kararında, konut yapı kooperatifi yönetim kurulunun inşaatı bir an önce bitirmekle sorumlu olduğu, inşaatın bitirilmesi için her türlü girişimde bulunulmasına yetki veren genel kurul kararına dayanarak, ödemelerde sıkıntıya düşülmesi, işçi ücret ve inşaat malzeme fiyatlarındaki artışlar nedeniyle, kooperatif üyeleri ile görüşüp aylık aidat miktarlarının artırılmasına karar verilmesinin ve inşaatın gerektirdiği giderleri üyelere toplamak zorunda olan kooperatif yönetim kurulunun, ödemelerin artırılmasını istemesinin, Kooperatifler Kanunu'nun 52'nci maddesi kapsamına giren ek ödeme niteliğinde kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir⁶.

3. Kooperatif Ortaklarından Ek Ödeme Talebinde Bulunmanın Koşulları

Kooperatifler Kanunu'nun 28'inci maddesinde **“anasözleşmede aksine bir hüküm olmadıkça, kooperatif, alacaklılarına karşı yalnız mamelekiyle sorumludur.”** hükmüne yer verilmiştir. Anılan hükme göre, genel kural olarak, kooperatifin alacaklılarına karşı yalnız kooperatif sorumludur⁷.

Bununla birlikte, **KK'nun 31'inci maddesinde “Anasözleşme, ortakları ek ödemelerle yükümlendirebilir. Ancak, ek ödemelerin yalnız bilanço açıklarını kapatmada kullanılması şarttır. Ek ödeme yükleme sınırsız olabileceği gibi belirli miktarlarla veya iş hacmi ile veya paylarla orantılı olarak sınırlandırılabilir. Kooperatifin iflası halinde ek ödemeleri isteme hakkı iflas idaresinindir.”** denilmiştir.

Böylece, kooperatif ortaklarına ek ödeme yükümlülüğü getirilmesi mümkün kılınmıştır.

Ek ödeme yükümlülüğünün amacı, kooperatifin alacaklıların değil bizzat kooperatif varlığının korunmasıdır⁸.

Ek ödeme talep edilmesinin altında yatan yegane sebep kooperatifin bilanço açıklarının kapatılmasıdır⁹.

Ancak, **KK'nun 31'inci maddesi** hükmünden de anlaşılacağı üzere, kooperatif ortaklarından ek ödeme talebinde bulunulabilmesi için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekir.

Bu itibarla, kooperatif ortaklarının ek ödemelerle sorumlu tutulabilmesi için aşağıda belirtilen koşulların varlığı aranır:

a) Her şeyden önce, kooperatifin anasözleşmesinde ek ödeme yükümüne dair açık bir hükmün bulunması, bulunmuyor ise ek ödeme yükümlülüğü ihdası yönünde ana sözleşme değişikliğine gidilmesi ve bu değişikliğin kooperatife kayıtlı ortakların en az dörtte üçünün rızası ile kararlaştırılması, ek ödeme ile ilgili yükümlerin, sınırsız veya belirli bir miktarla sınırlı olup olmadığının anasözleşmede gösterilmiş olması gerekir¹⁰,

6) Ayrıca bkz. Yargıtay 11.HD'nin 9/4/2001 tarihli ve E.2001/1029, K.2001/2955 sayılı kararı.

7) Yargıtay 11.HD'nin 27.12.1973 tarihli, E.73/5072, K.73/5214 sayılı; 15.HD'nin 28.12.1978 tarihli ve E.78/2198, K.2520 sayılı kararı; İcra İflas Dairesi'nin 01.11.1963 tarihli ve E.5245, K.3928 sayılı kararları.

8) Çevik, Orhan Nuri, Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat (4.bs.), Yetkin Yayınları, Ankara, 1994, s.422

9) Çevik, 1994, s.421

10) Çevik, 1994, s.422

Zira, **KK**'nın 34'üncü maddesinde de ifade edildiği üzere, ortakların sorumluluğu ve ek ödemeler yükümleri ile ilgili değiştirmeler ancak anasözleşmenin tadili ile mümkündür.

Yoksa, kooperatif genel kurulunda alınacak bir karar ile ek ödeme yükümlülüğü getirilmesi mümkün değildir.

b) İkinci koşul, kooperatif bilançosunun açık vermesi ve ek ödemelerin sadece bu açıkların kapatılması için talep edilmesidir. Zira, ortakların ek ödemede bulunmalarını isteyebilmek için, sadece anasözleşmede hüküm bulunması yeterli olmayıp, kooperatif bilançosunun da açık vermiş olması gerekir. Diğer bir deyişle, kooperatifin aktifleri kısmen veya tamamen kaybedilmiş olmalıdır. Bilanço açığından kasıt, genel olarak **“zarar”**dır. Ancak, kooperatifler kâr amacı gütmediklerinden, **KK**'nın 38'inci maddesinde, kâr veya zarar yerine **“müspet”** veya **“menfi gelir-gider farkı”** tabiri kullanılmıştır. Bu nedenle, ortaklardan ek ödemede bulunmalarını isteyebilmek için menfi gelir-gider farkı oluşmalı ve ek ödemeler sadece anılan menfi gelir-gider farkının kapatılması için kullanılmalıdır¹¹. Diğer yandan, Yargıtay 11.HD'nin 26/2/2001 tarih ve E.2000/10525, K.2001/1599 sayılı kararında **“bilanço zararının ne şekilde ve hangi kalemlerden oluştuğunun da açıklanması”** gerektiğine vurgu yapılmıştır.

c) Üçüncü koşul, bilanço açıklarının öncelikle yedek akçelerden ve varsa özel fonlardan karşılanması, bunların yeterli gelmemesi halinde kalan açık için ek ödemelere başvurulmasıdır. Çünkü, **KK**'nın 38'inci maddesinin **“Bir yıllık faaliyet neticeleri menfi olduğu takdirde açık, yedek akçelerden ve bunların kafi gelmemesi halinde ek ödemelerle veya ortak sermaye paylarıyla karşılanır.”** şeklindeki beşinci fıkrası hükmü bunu gerektirmektedir.

Eğer kooperatif anasözleşmesine konulan ek ödeme maddesinde genel kurulun ayrıca bu konuda bir karar alması da öngörülmüş ise, bu durumda ortakların ek ödeme yükümleri konusunda genel kurulca karar alınmalı ve kooperatife kayıtlı ortakların ¾'ünün onayı ile kararlaştırılmalıdır.

Kanunun 31'inci maddesine göre, ek ödeme yükümlülüğü, sınırsız veya sınırlı olabilmektedir. Uygulamada pek rastlanılmayan **“sınırsız ek ödeme yüklemi”**, Kanunun 29'uncu maddesindeki sınırsız sorumluluk hali gibi, ortağın, menfi gelir-gider farkından dolayı kooperatife karşı bütün malvarlığı ile sorumlu olmasını içermektedir¹².

Sınırlı ek ödeme yüklemi ise; belirli miktarlarla, iş hacmi (faaliyet dönemi içerisinde ortağın kooperatifle olan alış verişi niteliğinde ilişkilerinin toplamı **“iş hacmini”** ifade eder.¹³) ile ve ortaklık paylarıyla orantılı olmak üzere üç halde uygulanabilmektedir.

Örneğin; kooperatifin bilanço açıklarının kapatılmasında;

- Her ortağın 5.000 TL'ye kadar (belirli miktarla sınırlı),
- Veyahut kooperatifle yaptıkları alış-veriş oranında (iş hacmiyle orantılı)
- Ya da taahhüt etmiş oldukları ortaklık payının elli katı oranında (ortaklık payı ile orantılı)

11) Kurtulan, Ahmet, Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması (2. bs.), Lazer Ofset, Ankara, 1998, s.209; Ayrıca bkz. Yargıtay 11.HD'nin 21/10/2004 tarih ve E.2003/13396, K.2004/10151 sayılı kararı.

12) Bu konuda, Kurtulan'ın, sınırsız ek ödeme yüklemi halinin, Kooperatifler Kanunu'nun 23'üncü maddesindeki **“Ortaklar, bu Kanunun kabul ettiği esaslar dahilinde hak ve vecibelerde eşittirler”** hükmüne aykırı olduğu yönündeki görüşüne katılmaktayız. Zira, Kurtulan'ın da belirttiği üzere, ek ödeme yükleminde sınırsız sorumluluğun kabul edildiği bir kooperatifte, açığı kapatacak kadar malvarlığı bulunan bir ortak hakkında takibe geçilebilmekte, bir ortaktan alınamayan ek ödeme, mal varlığı bulunan diğer bir ortaktan tahsil edilmektedir. Bu durum ise, Kanunun 23'üncü maddesindeki **“vecibelerde eşitlik”** ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Kurtulan, 1998, s.210

13) Çevik, 1994, s.423

sorumlu olabilecekleri yönünde anasözleşme hükümlerine yer verilmesi mümkündür.

Kooperatif, faaliyetine devam ettiği sürece, ek ödeme yüklemine isteme hakkı yönetim kuruluna aittir.

Örneğin, faaliyet dönemi sonunda bilançonun açık verdiğinin belirlenmesi halinde, yönetim kurulu ortaklardan ek ödeme istenmesi hususunu genel kurula teklif edebilir.

Çevik'e göre, **KK**, ek ödeme yüklemine ağırlaştırıcı bir nisapla genel kurul tarafından verilebileceğini belirttiğinden, bu yetkinin yönetim kuruluna bırakılması şeklinde bir karar alınması geçerli değildir.

Kanımızca, burada kastedilen, yönetim kurulunun, ek ödeme yönünde karar almasını genel kuruldaki, genel kurulca karara bağlanan ek ödeme tutarlarını da ortaklardan talep etmesidir¹⁴ . Kooperatifin iflası halinde ise, ek ödemeleri talep hakkı iflas idaresine geçer¹⁵ .

4. Ek Ödemelere Dair Geçersiz Sınırlamalar

Kooperatifler Kanunu'nun 32'nci maddesinde **“Sorumluluğu belirli bir zamana bırakan veya bazı ortak gruplarına yükleyen anasözleşme hükümleri muteber değildir.”** denilmiştir.

Dolayısıyla, Kanunun 31'inci maddede düzenlenen **“ek ödeme yüklemi”**nin, belirli bir zamana bırakılması veya bazı ortaklara yükletilmesi kanuna aykırılık teşkil edecektir.

Örneğin; kooperatife sonradan ortak olan ya da aidatlarını zamanında ödemeyen ortakların ek ödeme yükümünde bulunacaklarını¹⁶ içeren ana sözleşme hükümleri geçersiz sayılır.

5. Ek Ödeme Yükümlülüğüne İlişkin Anasözleşme Değişikliği İçin Gerekli Nisaplar

Kooperatifler Kanunu'nun 34'üncü maddesinde; **“Ortakların sorumluluğu ve ek ödemeler yükümleri ile ilgili değiştirmeler ancak anasözleşmenin tadili ile mümkündür. Sorumluluk ve ek ödeme yükümleri konulması veya bunların artırılması, bu husustaki kararın tescili ile kooperatifin bütün alacakları lehine hüküm ifade eder. Sorumluluğun azaltılması hakkındaki kararlar, tescilden evvel doğmuş borçları kapsamaz.”** denilmiştir.

Dolayısıyla, anasözleşme değişikliğine gitmek suretiyle, ek ödeme yüklemi yokken böyle bir yükümlülüğün getirilmesi ya da ek ödeme yükümlülüğünün artırılması mümkündür¹⁷ .

KK'nın 51'inci maddesinin ikinci fıkrası gereği, anasözleşmenin değiştirilmesi kararlarında fiilen kullanılan oyların 2/3 çoğunluğu gereklidir.

Ancak, Kanunun 52'nci maddesinin birinci fıkrası ile **“ortakların şahsi sorumluluklarının ağırlaştırılması veya ek ödeme yükümleri ihdası hakkında alınacak kararlar için bütün ortakların 3/4'ünün rızası”**nin alınması zorunlu tutulmuştur.

14) Çevik, 1994, s.409; Ayrıca, bkz. Yargıtay 11.HD'nin 17.03.1975 tarihli ve E.1975/485, K.1975/1896 sayılı kararı.

15) Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD'nin 27/12/1973 tarih ve E.73/5072, K.1973/5214 sayılı kararı.

16) Kurtulan, 1998, s.213

17) Çevik, anılan maddede “sorumluluğun azaltılması” tabirinin kullanılması, fakat kaldırılması konusunda bir kayıt konulmamış olması nedeniyle, anasözleşmede yapılacak değişikliklerin, sorumluluk ve ek ödeme yükümlülüğü koyma veya konulmuş olanları artırma yada azaltma şeklinde olabileceği, ancak bunların tamamen ortadan kaldırılamayacağı görüşündedir. Çevik, 1994, s.425

Bu nedenle, ek ödeme yüklemi ihdası yönündeki anasözleşme değişikliklerinin kooperatife kayıtlı ortakların veya temsilcilerinin en az ¾'ünün oyu ile alınmış¹⁸ gerekir.

Benzer şekilde, ek ödeme yükümlülüğünün artırılması yönündeki anasözleşme değişikliklerinin de kooperatife kayıtlı ortakların veya temsilcilerinin en az ¾'ünün oyu ile alınmış olması zorunludur.

KK'nun 34'üncü maddesi uyarınca, ek ödeme ihdası veya artırılması yönündeki anasözleşme değişiklikleri, buna ilişkin genel kurul kararının ticaret siciline tescili ile birlikte kooperatifin bütün alacakları için hüküm ifade eder.

Anılan maddede, genel kurul kararının tescil edilmesi yeterli görüldüğünden, ayrıca ilanının beklenilmesine gerek bulunmamaktadır.

6. Anasözleşme Değişikliği İle Getirilen Ek Ödeme Yükümlülüğüne Tabi Olmak İstemeyen Ortakların İzleyecekleri Yol

KK'nun 52'nci maddesinin üçüncü fıkrası ile, ek ödeme yükümleri ihdası hakkında alınacak kararların, ilandan başlayarak üç ay içerisinde kooperatiften çıktıklarını bildirmeleri halinde, bu kararlara katılmayan ortakları bağlamayacağı hükme bağlanmıştır.

Ortaklar lehine getirilen bu düzenlemeden yararlanabilmesi için, ortağın, anasözleşme değişikliğine ilişkin genel kurul kararına muhalif oy vermiş olması ve bu kararın ilanından itibaren üç ay içerisinde de ortaklıktan ayrılma isteğini kooperatife bildirmesi gerekir.

Zira, **KK'nun 52'nci maddesinin üçüncü fıkrasında**, açıkça **“bunlara katılmayan ortakları bağlamayacağı”** hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, ek ödeme ihdası kararına katılan, yani, olumlu oy kullanan kooperatif ortaklarının bu haktan yararlanmaları mümkün görülmemektedir.

Yeri gelmişken, Kooperatifler Kanunu'nun, bu hakkın kullanılmasının, bir ayrılma tazminatı ödenmesine bağlı kılınmasını yasakladığını, yani, kooperatiflerin bu hakkın kullanımını sınırlandırmasını veya kullanılamaz hale getirmesini menettiğini belirtmekte fayda vardır.

Bununla birlikte, **KK'nun 35'inci maddesi** hükmü gereği, ortakları ek ödemelerle yükümlü bir kooperatifte, durumunu bilerek yeni giren kimse, girişinden önce doğmuş olan borçlardan diğer ortaklar gibi sorumlu olur.

Buna aykırı sözleşme hükümleriyle ortaklar arasındaki anlaşmalar üçüncü şahıslar hakkında hüküm ifade etmez.

7. Özet ve Sonuç

Kooperatifler Kanunu uyarınca, borç ve taahhütlerinden dolayı münhasıran kooperatifin sorumlu olduğu genel kural olarak kabul edilmekle birlikte, anasözleşme ile ortaklara ek ödeme yükümlülüğü getirilmesi mümkündür.

Ancak, bunu temin için; kooperatif anasözleşmesinde ortaklardan ek ödeme talebinde bulunulabileceğine dair açık bir hükmün yer alması, bulunmuyor ise ek ödeme yükümlülüğü ihdası yönünde anasözleşme değişikliğine gidilmesi ve bu değişikliğin kooperatife kayıtlı ortakların en az dörtte üçünün rızası ile kararlaştırılması, ek ödeme yükümlülüğünün sadece bilanço açıklarını

18) Ayrıca bkz. Yargıtay 11.HD'nin 21/10/2004 tarih ve E.2003/13396, K.2004/10151 sayılı kararı.

kapatmak için talep edilmesi ve kullanılması, bilanço açığından fazla miktarda ek ödeme talebinde bulunulmaması ve bilanço açıklarının öncelikle yedek akçelerden ve özel fonlardan karşılanması, bunların yeterli gelmemesi durumunda ek ödemelere başvurulması gerekir.

Dolayısıyla, sonradan arzu edilmeyen bir durumla karşılaşılmasını teminen, ortakların, kooperatife girmeden önce, kooperatifin anasözleşmesini özenle incelemeleri ve sorumluluk haline vakıf olmaları menfaatlerine olacaktır.

Hatta, kuruluş anasözleşmesinin sonradan değiştirilmiş olabileceği göz önünde bulundurularak, aleni olan ticaret sicili kayıtlarından varsa anasözleşme değişikliğine ilişkin genel kurul kararları dikkatli bir şekilde araştırılmalıdır.

Benzer şekilde, genel kurula getirilen ek ödeme yüklemine ilişkin teklifler, istenen ek ödemenin anasözleşme hükümlerine uygun ve kooperatif için zorunlu olup olmadığı, gerçekliği ve haklılığı kriterleri çerçevesinde irdelenmesi ve ondan sonra karar verilmesi ortakların menfaatine olacaktır.

Kaynakça :

Çevik, Orhan Nuri (1994). Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat (4.bs.). Ankara:Yetkin Yayınları.

Kurtulan, Ahmet (1998). Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması (2. bs.). Ankara:Lazer Ofset.

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği 2017 Yılı Çalışma Raporu ve 2018 Yılı İş Programı, 19 Temmuz 2018, s.57, http://www.turkey.coop/uploads/menu/2017_%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma_Raporu.pdf, Erişim: 16/02/2019

T.C. Yasalar (10.05.1969) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, Ankara: Resmi Gazete (13195 sayılı)

Yargıtay HGK'nun (19.06.1991) E.1991/11-284, K.1991/380 sayılı kararı

Yargıtay İİD'nin (01.11.1963) E.5245, K.3928 sayılı kararı

Yargıtay 15.HD'nin (27.12.1973) E.73/5072, K.1973/5214 sayılı kararı

Yargıtay 11.HD'nin (17.03.1975) E.1975/485, K.1975/1896 sayılı kararı

Yargıtay 15.HD'nin (28.12.1978) E.78/2198, K.2520 sayılı kararı

Yargıtay 11.HD'nin (17.09.1981) E.1981/2388, K.1981/3785 sayılı kararı

Yargıtay 11.HD'nin (08.11.1983) E.1983/1828, K.1983/4890 sayılı kararı

Yargıtay 11.HD'nin (03.03.1989) E.1989/1422, K.1989/1273 sayılı kararı

Yargıtay 11.HD'nin (25.12.1989) E.10087, K.7467 sayılı kararı

Yargıtay 11.HD'nin (09.04.2001) E.2001/1029, K.2001/2955 sayılı kararı

Yargıtay 11.HD'nin (21.10.2004) E.2003/13396, K.2004/10151 sayılı kararı

TÜRKİYE'DE KADIN KOOPERATİFLERİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Vedat SADİOĞLU*

Giriş

Kadın kooperatifleri için, “*kadınlar tarafından ve kadınlar için kurulan kooperatifler*” tanımı kullanılabilir.

Bu anlamıyla çoğunlukla kadın çalıştıran, kadınlar tarafından yönetilen, yönetim kurulunda kadınların bulunduğu ya da genel anlamda kadını destekleyen kooperatifler bu tanımın dışındadır.

Türkiye’de Kadın Kooperatifleri, yerel düzeyde kadınların kendileri için kalıcı hizmetler yaratabilmeleri, önceliklerini ve ihtiyaçlarını gündeme getirebilmeleri, kadınları güçlendirmeye yönelik politikaların ve kaynak aktarımlarının sağlanabilmesi için çok önemli bir hareket olarak karşımıza çıkar.

Bu kooperatifler aynı zamanda yerel kalkınmada kadınların rolünün görünür hale gelmesi konusunda da önemli bir model oluşturlar.

Örneğin, ‘*Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı*’ buradan yola çıkarak kadın kooperatiflerinin bilgi ve deneyim paylaşımında bulunarak ve birbirini güçlendirmelerini sağlamak üzere kurulmuştur.

Kadın kooperatiflerinin çıkış noktasındaki ekonomik fikir, genellikle kadınlar arasında çok yaygın olan ev eksenli çalışma çerçevesinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin kooperatif bünyesine aktarılması olmaktadır.

Yani kooperatif ortakları, daha önceden bilmedikleri bir çalışmayı tek başına yapmak yerine diğer kadınlarla birlikte çalışmaya yönelmektedirler.

Bu noktada kadın kooperatiflerinin ekonomik faydası yanında, sosyal fayda yaratma kapasitesi de olduğu söylenebilir.

*Araştırmacı Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)

Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Tarihçesi

Türkiye’de kadın kooperatifleri ilk olarak 1999 yılında kuruldu. O zamandan bu yana, kadınlar tarafından, kendi işletmelerini kurabilmeleri için birbirlerini yetkinleştirmek amacıyla, çoğu 25’ten az üyeye sahip küçük kooperatifler şeklindeydi.

Bugün bu kooperatifler artık gerçek anlamda fark yaratmakta ve kadın kooperatiflerinin yerel toplumda yarattığı olumlu etkileri ön plana çıkarmaktadır.

Resim 1: Türkiye’de kurulan ilk kadın kooperatifi; “*Kadın Koop*”

Türkiye’de, kadınların kooperatif kurmalarının temel sebepleri arasında; istihdam sağlamak, sosyal anlamda yetkinleşmek ve karşı karşıya oldukları zorluklar için ortak çözümler bulmak yer almaktadır.

Türkiye’de kurulan onlarca kadın kooperatifi arasında, ‘*okul öncesi eğitim*’ ilk sırada yer almaktadır. Kadınlar arasında işgücüne katılma oranının düşük olmasına etki eden iki önemli faktör; uygun maliyetli çocuk bakım hizmetlerinin eksikliği ve iş mentörlüğü fırsatlarının olmamasıdır.

(Mentörlük; deneyimli ve konusunda uzman bir kişinin bilgi ve deneyimini, diğer bir kişiye aktardığı ve ona örnek olduğu öğrenme ve gelişim ilişkisidir.)

Türkiye’de Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kadının Dezavantajlı Durumu

Türkiye’de, cinsiyet eşitsizliğine ilişkin farklı göstergeler bulunmaktadır.

Bunlardan biri de kadınların işgücüne katılım oranıdır. Türkiye’de toplumsal olarak dezavantajlı gruplardan biri olan kadınlar, iş yaşamına yeterince katılamamaktadır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü **OECD**'nin “**Tek Bakışta Devlet 2017**” raporuna göre

Türkiye, %33,8'lik kadın işgücü katılım oranıyla **OECD**'ye üye ülkeler arasında son sırada bulunmaktadır. Türkiye'de, çalışma yaşındaki 30 milyon kadından sadece 10,5 milyonu işgücüne katılmaktadır.

Kadın işgücü katılım oranının **OECD**'ye üye ülkelerin genel ortalaması olan %63 düzeyine ulaşması için 8,5 milyon kadının daha iş gücüne dâhil edilmesi gerekmektedir.

Kadının toplumdaki yeri, önemi, rolü ve istihdamı üzerine pek çok kitap, makale, yazı yazılmıştır ve yazılmaktadır.

Bunun en önemli nedeni; kadının doğuştan itibaren dezavantajlı durumda olmasıdır. Bu gerçek günümüzde geç de olsa kabul edilmeye başlanmıştır.

Nihayet günümüzde, kadın istihdamının önemine, gerekliliğine ve verimliliğine gereken ilgi gösterilmeye başlanmıştır.

Ancak kadının dezavantajlı durumu, daha dünyaya geldiğinde ve aile yaşamında başlamakta, okul yaşamı boyunca sürmekte, eğer bir işte çalışıyorsa devam edip gitmektedir.

Günümüzde birçok çalışan kadın doğumdan sonra ev yaşamını tercih etmiştir.

Bu kadınlar, kendilerini çocuklarına ve evlerine adanmışlar. Sosyal yaşantılarını sınırlandırıyorlar ve ev eksenli bir yaşama bağlanıyorlar.

Elbette analık kutsaldır ancak, bu tercihi sadece onların tercihi olarak görmek doğru mudur?

Resim 2: Kadınları ekonomik hayatın dışında tutarak dünya ile rekabet etmek mümkün değildir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun her yıl hazırladığı '**Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu**'nun 2017 verilerine göre, cinsiyet eşitsizliği uçurumunun kapanması beklenmesine rağmen, bu makasın açıldığı da gözlenmektedir.

Türkiye, raporda 144 ülke arasında genel ortalamada 131. sırada yer almaktadır. **TÜİK** 2018 Mayıs ayı verilerine göre, Türkiye'de 3 milyon 136 bin kişi işsizdir.

Bu sayının 1 milyon 305 binini kadınlar oluşturuyor. 18 yaş üstü 28,4 milyon kişinin istihdam pazarına dâhil olmaması ve buradaki kadın rakamının da 20 milyon olması, diğer bir çarpıcı veri olarak öne çıkıyor.

Kadınların istihdamda bu kadar az yer edinmesinde uygun iş bulamamak, evlilik nedeniyle eşin çalışmaya karşı olması, çocuk sahibi olmak gibi birçok neden sıralamak mümkündür.

Hamilelik sırasında işine ara veren ve anne olduktan sonra da işi bırakan kadınların %60'ı işe geri dönemiyor. '**TÜRKONFED 3. İş Dünyası Kadın Raporu**'na göre 1,3 milyon kadın sadece çocuk bakımı nedeniyle işgücüne katılamamaktadır.

Özellikle küresel rekabetin yaşandığı günümüzde, kadınların yarısını evde tutarak gelişme şansımız yoktur.

Türkiye'de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu

Türkiye'de kadın kooperatifleri, genellikle aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmelerdir. Kadın kooperatiflerinin çoğu, yereldeki kadınlar tarafından kurulmuştur.

Dolayısıyla kadın ortakların, kooperatif içinde yönetim ve liderlik süreçlerine güçlü katılımı söz

Resim 3: El emeğine dayanan kadın örgütlerinin sayısı giderek artmaktadır.

konusudur. Kadın kooperatiflerinin ana kuruluş amacı, kadınların sorunlarını çözmektir.

Yapılan anket çalışmalarının sonuçlarına göre; kadınlara iş sağlamak, kadınları sosyal açıdan güçlendirmek ve kadınların ortak sorunlarına çözüm bulmak kuruluş nedenleri arasında ilk üç sırada yer almaktadır.

Türkiye’de, yönetici ve ortağı kadın olan kooperatiflerin sayısı son on yılda 3 katına çıkmıştır. Bu hızlı gelişmenin nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Kadın haklarına ilişkin hareketlerin giderek gelişmesi
- Kırsal ve kentsel alanlardaki üreten kadınların çoğunlukla el emeğine dayalı ürünlerini pazarlama ve değerlendirme konusunda örgütlenme gereksinimleri
- Uluslararası Çalışma Örgütü (**ILO**) ve Uluslararası Kooperatifler Birliği’nin (**ICA**), istihdamı artırıcı girişimleri yaygınlaştırma amacıyla öncülük etmeleri
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nün Kadın Girişimi Üretimi ve İşletme Kooperatifleri ana sözleşmesini hazırlaması, vb.

Kadın kooperatifi meselesi hem devlet hem sivil toplum hem de uluslararası örgütlerin giderek daha yakından ilgilendiği bir olgudur.

Dünya’da yoksulluğa çözüm olması, istihdamı artırması açısından kooperatifler önemli ekonomik kalkınma araçlarıdır.

Özellikle yoksulluktan ve işsizlikten en çok etkilenen dezavantajlı grup olan kadınlar, kadın kooperatifleri ile bu durumu aşmaya çalışmaktadır.

Türkiye’de kadın kooperatifleri genelde İşletme kooperatifi biçiminde kurulmaktadır.

Durum	Kadın Kooperatifleri Sayısı
Başlangıç	2
Faaliyet halinde	47
Büyüyor	14
Aktif	63
Fesih sürecinde	8
Kapandı	20
İnaktif	48
Toplam	101

Tablo: Türkiye’deki kadın kooperatiflerinin mevcut durumu (Kaynak: Dünya Bankası, 2015).

Ev eksenli çalışanlar ise **‘Küçük Sanat Kooperatifi’** biçiminde örgütlenmeyi tercih etmektedirler.

Bunun yanında konut, yayıncılık, üretim, pazarlama ve yardımlaşma kooperatifleri de kurulmuştur.

Kadınlar, bu kooperatiflerde çeşitli el ürünlerinin değerlendirilmesi, ev yemekleri ve yöresel yemekler yapımı, kuaförlük hizmetleri, kadın ve çocuk merkezleri kurulmasının yanında, sosyal ve sanatsal açıdan desteklere kadar birçok faaliyette bulunmaktadır.

Kadın kooperatifleri ile ilgili yapılan çeşitli çalışmalarda, gerek ülkemizde gerekse yabancı ülkelerde kadın kooperatiflerinin yasal, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan benzer sorunlarla karşılaştıkları belirtilmektedir.

Bu sorunlar; yasal güçlükler, yüksek ticari ve idari harçlar, destek bulamamak, toplum cinsiyet rolleri çerçevesinde kadının aile içi sorumlulukları, erkeğin baskın olması, iletişim becerilerindeki sınırlılıklar, farklı kooperatifler arasındaki uyum yetersizliği, ortakların bir işletmeyi yürütecek, kooperatifi yönetecek becerilerinin düşük olması, kazançlarının yetersiz olması gibi sorunlardır.

Ayrıca kültürel farklılık, yoksulluk, sosyo-kültürel ölçütler ve işsizlik gibi yerleşik ve yaygın diğer toplumsal sorunlar da vardır.

Resim 4: Türkiye’deki kadın kooperatiflerinin en önemlileri; Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, Kadın Kooperatifleri Birliği ve Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı’dır.

Sonuç

Kooperatif kavramı, bugün geldiğimiz noktada, ilk çıkış nedeni olan **‘ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması’** fikri olarak görülmemektedir. Kavrama sosyal, kültürel ve siyasal değişimler çerçevesinde farklı anlamlar da yüklenmektedir. Bu bağlamda yeni bir sosyal yapı ve yaşam biçimi sayılan **“kadın kooperatifleri”**, yeni ve sürdürülebilir gelişmeye dayalı bir toplumsal yapı oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle kadın kooperatifleri, yeni bir medeniyetinin oluşumunda stratejik bir görev alabilirler. 21.yüzyılın sorunlarının çözümünde anahtar rol üstlenebilirler. Konu, küresel bir sorun haline gelen kadın yoksulluğunun mahrumiyeti, dezavantajlı konumu ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri gibi farklı sınırlılıklar açısından ele alınmalıdır.

Kadın kooperatifleri, kuruluş amaçları ve vizyonları bakımından yoksulluk çeken, sosyal hizmetlere ulaşmakta güçlük yaşayan kadınların yardımlaşma ve güçlenme temelinde örgütlenmelerini sağlamaktadır. Böylece gerek kamusal gerekse özel alanda kadınların yapısal sorunlarının daha kolay ve etkin çözümü gerçekleştirilebilmektedir.

Yoksulluğu azaltma ve sosyal hizmet perspektifi ile çalışan kadın kooperatifleri, pek çok kadın için sosyal hayata katılımı da ilk adımı oluşturmaktadır. Kurumlar, haklar, sosyal ağlar ve hizmetlere erişimde kadınlar açısından önemli bir araç konumundadırlar. Bu nedenle, kadın kooperatiflerine kadın bakış açısına sahip, kadınların ihtiyaçlarını karşılamaya ve toplumsal etkilerini arttırmaya yönelik çok amaçlı girişimler noktasında bakmak gerekmektedir.

Sonuç olarak kadın kooperatifleri, özellikle bulundukları topluma verimli hizmet sağlamaktadır. Ayrıca kadınların toplumda tanınmasını ve aile içinde de ekonomik bağımlılığını azaltmaktadır.

Kaynakça

- <http://www.kadinkooperatifleri.org/koop>(Erişim Tarihi:25.11.2018).
- <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/brief/womens-co-operatives-in-turkey>(Erişim tarihi:25.11.2018).
- <https://sosyalekonomi.org/turkiyede-kadin-kooperatifleri>(Erişim Tarihi:25.11.2018).
- https://www.researchgate.net/publication/324156108_TURKIYE'DE_KADIN_KOOPERATIFCILIGI(Erişim Tarihi: 25.11.2018).
- <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/10-bin-kadin-uyesini-3-bine-yakin-isverenle-bulusturdu> -(Erişim Tarihi:11.03.2019).
- <http://documents.worldbank.org/curated/en/931051485321696406/pdf/112242-WP-TURKISH-PUBLIC-Rapor-TR.pdf>(Erişim Tarihi:16.03.2019).
- <http://www.girisimhareketi.com/mentorluk.html>(Erişim Tarihi:16.03.2019).
- <http://www.kedv.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/5.Kadin-kooperatifleri-bulusmasi.pdf>(Erişim Tarihi:16.03.2019).

İŞKOLİKLİK

Enver AYDOĞAN*

M. Furkan ÖZDOĞAN **

Küresel dünyada çalışma hayatı rekabetçi özelliğini artarak sürdürmektedir. Bir taraftan uluslararası boyutta ülkeler birbirleriyle rekabeti artırırken bir tarafta da devasa büyüklüğe ulaşan uluslararası işletmeler başarılı olabilmenin yolunu rekabetten başka bir seçenekte bulamamaktadır.

İşletme yaşamında işbirliği ve uzmanlaşma bir strateji olarak yaygınlaşmakta ayrıca çalışanların daha fazla çalışma ve fazladan rol davranışı önemli hale gelmektedir.

İş yaşamında, çalışanlar arasındaki rekabet ve iş-dinlenme zamanı ayrımının ortadan kalkması, onları hem iş yerinde hem de iş yeri dışında her fırsatta işle meşgul olmak ve çalışmak zorunda bırakmaktadır.

Bu durumda işlemlerde işkoliklik artan bir ivme ile yaygınlaşmaktadır.

İşkoliklik, çalışanların genel olarak işyeri dışında bile sürekli olarak işi düşünmeleri, işe büyük zaman ayırmaları, kendilerini her zaman çalışmak zorunda hissetme ve kendinden beklenenden daha fazla çalışma gerekliliği gibi davranışlarla açıklanmaktadır.

İşkoliklik Nedir?

Oates (1968) işkolikliği, çalışmaya karşı sürekli bir tutku ya da denetlenemeyen bir ihtiyaç olarak ifade etmiş ve bu durumu uyuşturucu, sigara, alkol ya da madde bağımlılığına benzetmiştir. Çalışanın iş dışında kendini düşünmemesidir.

Scott vd. (1997) işkolikliği, çalışılmadığı anlarda bile sürekli iş hakkında düşünme ve örgütsel iş tanımı, gerekliliklerin ötesinde çalışmak olarak tanımlamıştır. İşle yatıp işle kalkmaktır.

Spance ve Robbins (1992) işkolikliği, çalışanın işine olan aşırı düzeyde bağımlılığı ve zamanının çoğunu işine vakfetmesi olarak nitelendirmiştir. İş dışında bir şey düşünmemektir.

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Ün. İİBF İşletme Böl. (enver.aydogan@hbu.edu.tr)

** Yüksek Lisans Öğrencisi

Burke işkolikliği (2000), kişinin işe karşı gösterdiği üç özellikle anlatmaktadır. Bunlar ise: işe yönelim, içsel içgüdü ve işten alınan keyiftir.

İşkoliklik, içinde iki temel unsuru barındırır (*Schaufeli ve diğ., 2008*).

Bunlarda birincisi aşırı çalışmak, ikincisi ise çalışmaya karşı güçlü ve dayanılmaz bir dürtünün olmasıdır.

İşkolikler kendilerini denetim altına alamayan birer bağımlıdırlar, diğer yandan da çalışkan ve kendilerini işlerine adanmış kişilerdir.

Araştırmacılar arasında; işkolikleri özverili, işlerine bağımlı ve kendilerini adanmış çalışanlar olarak gördükleri için işkolikliğe olumlu bakanlar da bulunmaktadır.

Bunun tersi görüşe sahip olanlar ise; işkolikliği, çalışmaya bağımlı hale gelmiş kişiler için ilerleyen bir hastalık olarak ifade etmektedir.

İşkoliklik ve Tutku

Tutku, bireylerin sevdiği, çok önemli bulduğu ve çaba harcadığı bir faaliyete karşı gösterdikleri güçlü eğilimi anlatır.

Tutku, akademik yazında iki farklı şekilde incelenmektedir (*Gorgievski ve diğ., 2014*):

1- Uyumlu Tutku

2- Takıntılı Tutku

Uyumlu tutkuya sahip olan birey yerine getirdiği eylemi denetim altına almasını bilmektedir.

Bu durumda, çok önemli olsalar dahi tutkuların onların yaşamlarını büsbütün çevrelemelerine müsaade etmemektedirler.

Takıntılı tutkuya sahip olan bireyler, yerine getirdikleri faaliyet ya da çalışmanın denetimi altına girer ve tutkunun yaşamlarının neredeyse tamamını içermesine izin verirler.

Bu dikkate alınması gereken bir durumdur.

Uyumlu tutku; insanların yaşam enerjisiyle, duygusal olarak oluşan bağ ile, zihinsel sağlık hali ile, çalışmaktan zevk alma vb durumlar ile olumlu ilişkiyi ifade etmektedir.

Takıntılı tutku ise; can sıkıntısı, baş edilemeyen stres, eve iş götürme, hatta işte olamdığı zaman bile işi düşünme ile ilgilidir. Dolayısıyla işkolikliğe yönelen ve sorunlu bir durum gibi görülen tutku türü takıntılı tutkudur.

İşkolik ve Kişilik Arasındaki İlişkiler

İşkoliklik ve kişilik arasındaki çalışmalar; 5 faktör kişilik özelliği, A tipi kişilik özelliği ve takıntılı-zorlantılı kişilik bozukluğu çerçevesinde alanyazında ele alınmakta ve inceleme konusu yapılmaktadır.

5 Faktör Kişilik Özelliği: Beş faktör kişilik özellikleri yaklaşımı, kişiliğin ne olduğunu açıklamak için geliştirilen kuramlardan biri olan özellik kuramları kapsamında değerlendirilmektedir.

Özellikler kuramı doğrultusunda, kişilik yapısını temsil eden özelliklerin neler olduğuna yönelik yapılan çalışmaların temelini faktör analizleri oluşturmaktadır.

Beş faktör kişilik özellikleri yaklaşımı, sayısız kişilik özelliğini sınıflayarak beş faktör altında toplama işlevi görmüştür. Bu faktörler; nevrotiklik, dışadönüklük, açıklık, uyumluluk ve sorumluluktur (Sharma & Sharma, 2011).

Beş faktör kişilik özellikleri ile ilgili sıfatlar şu şekilde sıralanabilir:

Nevrotiklik: Endişeli, düşmanca duygulara sahip, depresif, kendinin farkında, düşüncesiz, kırılgan.

Dışadönüklük: Sıcak, girişken, kendine güvenen, aktif, heyecan arayan, pozitif duygulu.

Açıklık: Fantastik, estetik, duygusal, aktif, fikir sahibi, değer sahibi.

Uyumluluk: Güvenilir, dürüst, diğergam, uyumlu, alçakgönüllü, yumuşak huylu.

Sorumluluk: Özdisiplinli, görev bilincine sahip, kabiliyetli, düzenli, ihtiyatlı, başarı için mücadele güdüsüne sahip.

A Tipi Kişilik Özelliği: Bu kişilik özelliklerindeki kişilerde; beklemeden hareket etmek, her zaman acele etmek ve sabırsızlık onların ortak isimleri gibi görünmektedir.

Zaman aciliyeti eylemlerinde açıkça görülür. Hızlı konuşurlar, hızlı yürürler ve sürekli çalışma saatlerinin farkındadırlar.

Bu insanların bir başka tuhaf özelliği, yavaş konuşan bireyleri tolere edememeleri ve genellikle onlar için cümleleri tamamlamalarıdır.

A tipi kişiliklerin diğer özel karakterleri, küçük şeylere kolayca üzülmeleri ve aynı zamanda iyi huylu olmalarıdır.

Gerçekten sinirlendiklerinde, çok kaba olabilirler. Stres bağımlısı olarak adlandırılırlar. Hedeflerine ulaşmak için rekabetin üstesinden gelebilirler.

Aynı zamanda diğer insanlarla küçük ve tutarsız konularda rekabet etme eğilimindedirler.

A Tipi kişiliğe sahip insanların hipertansiyon ve kalp hastalıklarından muzdarip olma ihtimalinin daha yüksek olduğu söylenir.

Bu açıkça stres bağımlısı doğaları yüzündendir. Yani, bu insanların sakinleşmesi ve işkolik olmayı bırakması gerekiyor.

Meditasyon ve nefes egzersizleri bu kişilik tipi için yararlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Takıntılı-Zorlantılı Kişilik Bozukluğu: Bu bozukluk kişiyi işe bağımlı kılmaktadır.

Takıntı; kişinin isteği dışında ısrarlı ve zorlayıcı bir şekilde aklına gelen, kişi tarafından saçma ve mantık dışı olarak görülen, anksiyete (**kaygı**) ortaya çıkartıcı ve yineleyici özellikteki düşünce, dürtü ya da imgeler olarak tanımlanmıştır (Scott ve diğ. 1997) .

Zorlanti; kişinin, obsesyonlarına yanıt olarak ya da belirli kurallara göre gerçekleştirmek zorunda olduğunu hissettiği, yineleyici törensel davranışlar ya da zihinsel eylemlerdir.

Anksiyeteyi azaltmayı, bazı korkulan olayları ya da durumları engellemeyi amaçlayan bu törensel eylemler, kişi tarafından da aşırı ve mantıksız olarak algılanmaktadır.

Takıntılı-zorkantılı kişilik; başarıya odaklılık, mükemmeliyetçilik ve işe yönelim, işkolikliğe doğru gidişte en önemli belirleyicilerdir.

İşkoliklik, İş Tatmini ve İş-Aile Çatışması

İş-aile çatışmasının işkoliklik ile bağlantısının üç nedeni bulunmaktadır.

Bunlar:

- 1- İşte harcanılan zaman
- 2- A tipi kişilik davranışı
- 3- Çevresel nedenler

İş için harcanan zamanın miktarı, kariyer odaklılık, aşırı iş yükü, örgütsel beklentiler, finansal ihtiyaçlar, iş-aile çatışmasının nedenlerindendir.

A tipi kişiliğin sabırsız ve titiz özellikleri, iş-aile çatışmasını tetikler.

İş çevrelerinin, iş-yaşam dengesini desteklemesi gerekmektedir. İşkolikler çevrelerinin böyle olmadığını, talepkar ve stresli olduğunu düşünürler.

İşkolikliğin sonuçları iş-aile çatışasını yükseltebilir ya da iş-aile çatışmasının sebebi tamamen işkoliklik olabilir.

İş-aile çatışması, iş ve aile yaşamının getirdiği birtakım sorumlulukların birbirleriyle uyumlu olmamasından kaynaklanan bir sorundur ve çalışanın iş hayatına olumsuz etkilerde bulunur.

İş-aile çatışması fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları, depresyon, yaşam memnuniyetsizliği, tükenmişlik, devamsızlık, iş tatminsizliği gibi hem bireysel hem de örgütsel düzeyde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

İşkolikliğin Boyutları

İşkoliklik kavramının merkezinde bağımlılık vardır. Bu açıdan bakılacak olunursa işkolikliğin boyutları üçe ayrılmaktadır (Smith ve Seymour 2004) .

- 1- Duygusal boyut
- 2- Kavramsal boyut
- 3- Davranışsal boyut

Duygusal boyut, çalışmaya olan tutku ile ilişkilidir. Bu tutkunun güçlü olması, işkoliklerin zaman ve enerjilerinin çoğunu başarısız olsalar bile işlerine adamalarında itici güç sağlar. İşkolikler,

yaptıkları işten ya da işin kendi doğasından ziyade çalışma eylemi olarak işten zevk almaktadırlar.

Kavramsal boyut, takıntı ile ilişkilidir. İşkoliklerin çalışmaya olan takıntıları bastırılamaz ve kontrol edilemez güçlü bir kaygı yaratır.

Davranışsal boyut, aşırı bağıllık ile ilişkilidir. Çalışmanın kişisel yaşama ne kadar müdahale ettiğinin derecesi önemlidir. İşkolikler, işin kişisel yaşama nüfuz etmesine izin verirler. Dinlenirken, tatildayken, yerken bile iş düşünürler.

İşkolikliğin Öncülleri

İşkolikliğin öncüllerini üçe ayırmak mümkündür. Bunlar:

- 1- Mizaca dayalı özellikler
- 2- Sosyo-kültürel yaşama dayalı özellikler
- 3- Davranışsal pekiştiriciler

Mizaca dayalı özellikler olarak; öz saygı, A tipi kişilik özelliği, takıntılı-zorlantılı kişilik bozukluğu, başarı ihtiyacı güdüsü vb. sayılabilir.

Sosyo-kültürel özellikler olarak; parçalanmış aile, aşırı korumacı aile, işyerinde rekabet, öz yeterlilik vb. sayılabilir

Davranışsal pekiştiriciler olarak; maddi ya da maddi olmayan ödüller, yüksek ücret ve yüksek pozisyonlu işler, sonuçtan ziyade girdiye dayalı örgüt sistemi, çekici bir iş çevresi sayılabilir.

İşkolikliğin Sonuçları

İşkolikliğin olumlu sonuçları şunlardır:

- İş tatmini
- Gelir artışı
- Mesleki başarı ve terfi
- Enerji dolu olma
- Yüksek performans

İşkolikliğin olumsuz sonuçları şunlardır:

- Zihinsel sağlık sorunları
- Duygusal tükenmişlik
- Mükemmelliyetçilik
- Çalışma arkadaşlarına güvensizlik
- Zayıf sosyal ilişkiler

- İş-aile çatışması
- Alkol veya uyuşturucu madde kullanımının artması

Sonuçta; işkoliklik birey ve işletme başarısında olumlu anlamda önemli bir rol üstlenebildiği gibi, olumsuz anlamda tükenmeye, tatminsizliğe başarısızlığa da neden olabilmektedir.

İşkolikliğin yönetimi önemli ve düzeyi denetlenmelidir.

Kaynakça

Burke, R. J. (2000). "Workaholism and Extra-Work Satisfactions", International Journal of Organizational Analysis, 7 (4): 352-364.

Gorgievski, M.J.; Moriano, J.A. & Bakker, A.B. (2014). "Relating Work Engagement and Workaholism to Entrepreneurial Performance", Journal of Management Psychology, 29 (2):106-121.

Oates, W.E. (1968). "On Being a Workaholic: A Serious Jest", Pastoral Psychology, 19 (8):16-20.

Schaufeli, W.B.; Taris, T.W. & Rhenen, W. (2008). "Workaholism, Burnout, and Work Engagement: Three of a Kind or Three Different Kinds of Employee Well-being?", Applied Psychology: An International Review, 57 (2):173-20.

Scott, K. S.; Moore, K. S. & Miceli, M. P. (1997). "An Exploration of the Meaning and Consequences of Workaholism", Human Relations, 50 (3): 287-314.

Sharma, J. & Sharma, P. (2011). "Workaholism and Its Correlates: A Study of Academicians", International Journal of Management and Business Research, 1 (3):151-160.

Smith, D.E. & Seymour, R.B. (2004). The Nature of Addiction. In R.H. Coombs (Ed), Handbook of Addictive Disorders: A Practical Guide to Diagnosis and Treatment: 3-33, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc.

Spence, T.J. & Robbins, A.S. (1992). "Workaholism, Measurement and Preliminary Results", Journal of Personality Assessment, 58 (1): 160-178

YURTTA ORMAN AZALMASI

Emrullah GÜNEY*

2018 Temmuzunda, parçalı bulutlar varken gökyüzünde, bir gün, Sabiha Gökçen Hava Limanı'nda bindiğim uçak beni Diyarbakır'a uçuracak. Yanımda bir genç oturuyor. Tanışıyoruz. Adem Demir. Yüksek Orman Mühendisi. Düzceliymiş. İstanbul Orman Fakültesi 'ni bitirmiş. Ben de özümü tanıtıyorum.

" 1964'te Nevşehir Lisesi'ni bitirdiğimde girmek istediğim fakültelerden biriydi," diyorum.

" Günümüzde sayıları pek çoğaldı. Karadeniz Bölgesi üniversitelerinin çoğunda açıldı. Akdeniz Bölgesi kentlerinde de var," diyor.

Doktora tezimi hazırlarken yararlandığım orman, ekoloji kitaplarını, doç ve prof adlarını söylüyorum. Hayretle yüzüme bakıyor.

" Meslekten olmadığı halde, benim fakültemin öğretim elemanlarını,yazdıkları ders kitaplarıyla bilen, makalelerine varıncaya dek tanıyan, unutmamış ilk sizi gördüm. Belleğiniz de güçlü anlaşılan," diyor.

Adlarını duymuş da kitaplarını görmemiş o hocaların Makalelerini de okumamış. Ben onları liselerde öğretirken de biliyordum, fakültelerde bitki coğrafyası dersi verirken de okuyup yararlanıyordum.

Yeni bitirmiş okulunu Adem. İlk atandığı yer de Diyarbakır.

Kızılcahamam üstlerine değin görünüm gökçe göğertili. Sonra bozkır... Adem, Düzce doğusuna hiç geçmemiş. Okulu İstanbul'da. Orman mühendisliği stajını Yıldız Dağları'nda yapmış. Uçak Kırıkkale üzerinden geçiyor. Bir zamanlar göl olan Seyfe...Apak tuzlu bir birikim şimdi. Kırşehir-Kayseri arası gerçek bozkır. Erciyes Dağı görülüyor; doruğunda (3917 m) buzullar ışılıyor.

Adem aşağılara bakıyor. Bulutların üzerindeyiz.

* **Prof. Dr. Emrullah Güney, emrullahgüney@gmail.com**

" Ne kadar az orman kalmış, " diyor.

" Adem, o gördüklerin de orman değil. Bulutların yere düşmüş gölgesi," diyorum.

" Bu durumda orman hiç yok," diyor.

" Evet," diyorum. " Milattan önce 11 binden bu yana Anadolu yarımadası sürekli insan barındırmış. Dolmuş dolmuş boşalmış. Boşalmış boşalmış dolmuş. Savaşlar yüzünden de ormanlar çok yıkıma, bozuma uğramış. Pırçık pırçık edilmiş. Hani, belgesellerde izlediğimiz ABD ormanları, Avrupa ulusal parkları yok bizde. Gönül rahatlığıyla öğüneceğimiz, gurur duyacağımız orman da kalmamış. Pek az yerde yerel bitki toplulukları...O kadar."

" Neden böyle olmuş ?"

" Fakültede size anlatmış olmalı hocalarınız. Yüksek yaylada yaşamak ne demek ? Yılın 12 ayı,her gün, her gece ısınmak için ateş yakacaksın. Ocağın sönmemesi gerek. Orman her zaman "cibali mübaha" olarak görülmüş.

" Ne demek cibali mübaha ? "

" Osmanlıca. Herkesin yararlanabileceği dağ demek. Ağacını kes, çalısını kes, otunu kökle. Karşılığında bir fidan dikmek yok alışkanlıklarımız arasında. Zorunlu da değil. Kimse umursamamış. Sonra orman, davarcı halk için hep bir tuzak olarak görülmüş."

" Tuzak mı, neden ?"

" Çünkü orman tehlikeler de barındırır evcil hayvanlar için. Kurdu, canavarı, uğrusu...Köylü, karşı dağdaki davar sürüsünü evinin önünde oturup seyretmeyi yeğler. Eğer o dağ orman örtüsüne sahipse tehlikelerle doludur. Fakat, ormansızlığın sonuçları en çok ne zaman ortaya çıkar ?"

" Ne zaman ?"

" Sağanakların ardından ya da lodos esip kar örtüsü eriyince ortaya çıkan sellerden sonra. Öyle yıkıcı, yokedicidir ki seller, bir köyü tümüyle ortadan kaldırabilir. İnsan, hayvan, tarım araç gereçleri...Her şeyi mahveder."

" Benim bildiğim, bir de seçim öncesi orman yangınlarının artması..."

" Doğru...Yerel ya da genel seçimden önce adaylar, eğer orman kalmışsao dolayda, köylüye der ki, ' kesin, korkmayın. Başınız belaya girmeyecek. Ben size avukat bulacağım, kurtaracağım' Böyle böyle ormanlar günlerce yanmıştır 1950'de, 1954'te, 1957'de."

" Sonuçta dünyada orman varlığını en hızlı yitiren ülkelerin başında gelmişiz."

" Evet. Daha mesleki uygulamaya yeni başlıyorsun. Yaşar Kemal rahmetlinin "Yanan Ormanlarda 50 gün" adlı harika bir kitabı var. Harika derken, acı mı acı demek istiyorum. Onu okursan ders kitaplarından öğrenemediğin pek çok bilgiye erişirsin. Kolay bulunur, rahat okunur bir kitaptır."

Güzel hostesler içecek, yiyecek dağıtıyorlar. İsteyene çay, kahve; peynirli, domatesli tost... Acıkmışsınız. İştahla yiyoruz. Çabucak bitiyor .

" Orman azalmasının başka ne gibi nedenleri var acaba ?"

" Bir örnek vereyim. Eskiden trenlerde kömür ve odun kullanılırdı. Eskişehir ile Konya ve Karaman arası bugün çöl görünümündedir.Neden ? Trenin yakıtı bitiyor. Görevliler her yolcunun eline birer balta veriyor 'Hadi gidin, ağaç getirin. Ya değilse tren yoluna devam edemeyecek,' diyor. Herkes

gideceği, ulaşacağı yere bir an önce varmak istiyor. Öyle olunca önüne çıkan ne varsa fidan, çalı, ağaç ...kesip getiriyor ve tren işliyor.”

“ Bu çok çarpıcı bir olay. Sanırım ülkemizde gezmediğiniz yer kalmamıştır.”

“ Sayılır. Coğrafyacı olarak yaptığım yolculuklarda, görev yaptığım yerlerde çevreme alıcı gözle bakmış, ilgili kurumlara rapor verir gibi yazılar yazmışımdır. Örneğin, Bitlis köylerinde keçi sürüleri görürsün. Çobanın ellerinde bir de değil, iki tane tahra vardır. Meşeleri kesecek de keçilerini besleyecek. O meşeler hep kellelenmiş durumda olduğundan bir türlü gelişemez. Neden meşelere gereksinim duyar keçi ? Çünkü yerde çayır, ot da yoktur. Toprak aşınımı o denli hızlı ilerler ki, Anadolu toprakları iskelet topraklardır; demeli, sığ, tohum atmak için yeterli kalınlığı olmayan. Sonuçta ne tarım yapmak için ortam elverişlidir, ne de hayvanların beslenmesi için çayır çimen yetişir...Durum budur.”

“ Başka !”

“ 41 yıl önce görev yaptığım Yozgat’ın Kadışehri Bucağı...Ortaokulda sosyal bilgiler öğretmeniydim. Her cuma günü dersim saat 15’de sona erdi mi, çantama fotoğraf makinalarını, bir kutu ihlamur, bisküvi -konuk olacağım ev sahibine vermek için- koyar, yürüyerek, iki saat sonra Yavruhasan köyüne ulaşırdım. Deveci Dağları ki Yozgat ile Tokat arasında sınırdır. Güzel ormanlarla kaplıydı. Aynı yere bugün yeniden gitmek içimden gelmiyor. Çünkü, biliyorum ki o ormanlar tümüyle ortadan kaldırılmasa bile seyreltilmiştir, kel dağlar - benim başım gibi - ortaya çıkmıştır. İçim ürperiyor. Korkuyorum. O günleri özlüyorum da. Olumlu gelişmeler yok mu, var elbette..Fakat, yurttan orman azalması korkunç boyutlarda. 1050’den bu yana vatan bildiğimiz bu toprakların doğasını, ormanını, çayır çimenini ,su varlığını iyi koruyamadığımız bir gerçek...Ne yazık ki durum budur.”

“ Teşekkür ederim. Bilgilenmiş olduk.”

Uçak Güneydoğu Torosların üzerindeydi. Aşağıda Çermik görünüyordu...Sonra Atatürk Baraj Gölü’nün gökçe suları. Sağda Fırat; solda Dicle...Ve göz alabildiğine düzlükler...Sararmış ekenekler. Biçerdöğeler çalışıp bitirmişler işlerini.

Sarı, sapsarı bir dünya...Köylerin çevresinde küçük tepeler, höyükler...Sıcaktan yanarken halk, o yükseltilerin ağaçlandırılmasını düşünmemiş, bir kılavuz önlerine düşüp de, bunu gerçekleştirememiş.

Uçağın, hava limanına inmek için tekerleklerini çıkardığını anladık. Gittikçe alçalıyor, alçalıyor. İşte tekerlekler piste dokundu.

Ve yolculuğun sonu...Dışarı çıkmak için bir telaş...Herkes cep telefonuyla haber veriyor yakınlarına...Merdiven başında alnımıza çarpan fırın sıcaklığı...Uçak serindi. Yolculuk güzeldi. Dışarda göz kamaştırıcı bir aydınlık...

Genç mühendis Adem’e başarılar diledim, ayrıldık...

.....

16 Nisan 2019

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE YAVAŞ ŞEHİR (CITTASLOW) HAREKETİ

Saltuk Aziz GÖKALP*

Hızlı nüfus artışı ile artan konut ihtiyacı; ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler ile birlikte insanların daha konforlu ve güvenli barınma ihtiyaçlarını da ortaya çıkarmıştır. Böyle bir ortamda yeni kent alanlarının oluşturulması çabaları da ön plana çıkmıştır.

Bu süreçte imar planlarının insanların daha rahat ve konforlu yaşam şeklini ön planda tutarak yapılması, tarihi kent bölgelerinin bozulmasını önleyici nitelikte olması ve ekonomik ve sosyal dengeyi koruyucu şekilde yapılması önemli hale gelmektedir.

Bir yandan güvenli ve lüks kent bölgeleri meydana getirilirken, diğer yandan yoksul ve yardıma muhtaç bölgelerin dışlanarak ikinci plana atılması ile sağlıklı ve adaletli bir kent planlamasından bahsedilemeyecektir.

Bu sebeple, kentsel dönüşüm projelerinin gelişen teknolojiye uyumlu olmasının yanı sıra bireylerin geneline hitap eden ve onların ihtiyaçlarına da çözümler üretebilecek yapıda olması gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm, esas olarak bir bölgenin tüm unsurları üzerinde yoğunlaşan ve sadece daha çevre dostu bir şehir oluşturulmasından ibaret olmayan, aynı zamanda sosyal eşitliğin sağlanması ve daha ekonomik sürdürülebilir bir kentsel alan ile sonuçlanan bir süreçtir. (Mehdipour and Nia; 2013: 179)

Sosyal eşitliği sağlamadan yapılacak olan bir planlama ile toplumun geneli göz ardı edilerek, sadece belirli bir kesim bu dönüşümden faydalanmış olacak ve toplumsal adaletsizlik meydana gelecektir.

***Yönetim Bilimleri Uzmanı, Kırıkkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İLKSAN Genel Müdürlüğü, (sgokalp@ilksan.gov.tr)**

Dolayısıyla bir kentsel dönüşüm sürecinde, dönüşümün sadece belirli bir yöreye esas teşkil edecek şekilde yapılmadan genele yönelik bir uygulamaya gidilmesi gerekmektedir.

Bunun için yöre halkını yönetime katabilmek, onların görüşlerini dinlemek ve taleplerini yerine getirebilmek önem arz etmektedir.

Aslında, ülkemizde 2006 yılında yürürlüğe giren **“Kent Konseyleri Yönetmeliği”** nin de bu doğrultuda çıkarıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Yönetmeliğin amacı; **“kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan kent konseylerinin çalışma usul ve esaslarını düzenlemek”** olarak belirtilirken, insanlara verilen önemin altı da çizilmiştir.

Tabi ki bunu gerçekleştirebilmek için liyakat sahibi ve uzman kişilerden oluşan yöneticilere de ihtiyaç vardır.

Dolayısıyla kentsel dönüşüm sürecinde kentsel mekanların bireyler için daha sağlıklı ve yaşanabilir alanlar olabilmesi için halkın taleplerinin uygulanabilir bir hale getirilmesi ve halkın katılımına önem verilmesi gerekmektedir.

Bunun yanında, kentlerin mekansal yapısı, kendine özgü süreçler ve toplumsal dinamiklerle şekillenmektedir. Farklı ülkelerdeki kentsel dönüşümler farklı değişkenlerin etkileşimi ile oluşmaktadır. (Ataöv ve Osmay; 2007: 58)

Bu bakımdan, aynı fiziki, ekonomik veya kültürel koşullara sahip ülkelerde aynı politikalar ile aynı kentsel dönüşüm uygulamaları görmek her zaman için mümkün değildir.

Bu şekilde yapılacak olan bir planlama süreci ile ileride oluşabilecek riskler göz ardı edilmiş olacaktır.

Dolayısıyla, etkili ve mekana uygun bir kent planlaması süreci için etkili bir planlama ve uygulama süreci de gerekmektedir.

Böylelikle sağlıklı ve yaşanabilir bir kentsel yapının da kurulması imkan dahilinde olacaktır.

Küreselleşme ve küreselleşmenin getirmiş olduğu teknolojik ve ekonomik kolaylıklar, bireylerin yaşamlarında da birtakım değişikliklere yol açmaktadır.

Kentsel mekanlar da bu değişim ve dönüşümlerden etkilenmekte ve bireylerin yaşam kaliteleri de aynı doğrultuda değişim ve dönüşümlere uğramaktadır.

Citta Slow (yavaş şehir) hareketi de bu değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. **“Yaşamın hızlanması sonucu insanlar daha hızlı yemek yemek, daha hızlı alışveriş yapmak, gidecekleri yere daha hızlı varmak için belli bir tempo içinde koşturup durmakta ve bu yaşam tarzı, bakkal, manav, terzi gibi küçük esnaf yerine alışveriş merkezlerini, çocuklarımızın oyun oynayacağı alanlar yerine otoparkları, daha çok park ve yeşil alan yerine geniş otoyolları hayatımıza sokmaktadır. İnsanın en önemli değeri olan yaşamını sağlıklı yiyecekler, hava kirliliği, trafik, yalnızlık ve tüketimle harcaması, modern yaşamın vazgeçilmezi olarak sunulmaya devam etmektedir”**. (www.cittaslowturkiye.org)

Bu tarz bir yaşam tarzı ile insanlar yalnızlaşmakta, hava ve gürültü kirliliğine maruz kalmakta ve hayatlarının büyük bir bölümünü sadece tüketim yaparak devam ettirmektedirler.

Böylelikle bireylerde aslında bir bunalım ve hayatın neşesinden pay alamama sorunları da ortaya çıkabilmektedir.

Yavaş şehir hareketi aslında modern yaşamın nimetleri olarak sunulan tüm bu olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına ve insanların daha mutlu, huzurlu ve sağlıklı bireyler olarak hayatlarını sürdürmelerine yardımcı olmak amacıyla ortaya çıkmıştır.

Yavaş yemek hareketinden yola çıkarak oluşan yavaş şehir hareketi, yerel, organik ve tarımsal üretime dayalı ekonomik bir hareket olarak tanımlanabilir. **“Yavaş yemek hareketi (Slow food), yerel restoranların ve çiftliklerin bulunduğu, yerel işletmelerin varlığını korumak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu hareket ayrıca bir yörenin özgünlüğüyle bağlantılı yerel farklılığını; şarap, peynir, meyve ve sebze gibi ürünlerin üretilmesi ve büyütülmesi yollarını da vurgulamaktadır”.** (Mayer and Knox; 2006: 326)

Dolayısıyla kentsel mekanların kendisine özgü besin kaynaklarının araştırılması, üretilmesi ve tanıtılması yolu ile yavaş yemek hareketi de gelişecek ve yavaş şehir felsefesinin devam ettirilmesine de katkıda bulunacaktır.

Bu bakımdan, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için temel ihtiyacı olan besin maddelerinin doğal ve katkısız olması ile bireylerin daha sağlıklı olması da sağlanacaktır. Bunu başarabilmenin yolu da kirlilikten uzak, doğal, havası ve çevresi temiz kentsel bölgeler meydana getirebilmektir.

“Yavaş Şehir (Cittaslow) felsefesi yaşamın, yaşamaktan zevk alınacak bir hızda yaşanmasını savunmaktadır. Bu felsefe, insanların birbirleriyle iletişim kurabilecekleri, sosyalleşebilecekleri, kendine yeten, sürdürülebilir, el sanatlarına, doğasına, gelenek ve göreneklerine sahip çıkan ama aynı zamanda alt yapı sorunları olmayan, yenilenebilir enerji kaynakları kullanan, teknolojinin kolaylıklarından yararlanan kentlerin gerçekçi bir alternatif olacağı hedefiyle yola çıkmıştır.

Bu doğrultuda 2019 yılı itibariyle dünyada 30 ülkede 252 kent cittaslow olmaya hak kazanmıştır.

Türkiye’de ise 15 yöre (Seferihisar, Akyaka, Gökçeada, Halfeti, Perşembe, Göynük, Mudurnu, Şavşat, Taraklı, Uzundere, Vize, Yalvaç, Yenipazar, Eğirdir, Gerze) cittaslow felsefesini benimsemiştir”. (www.cittaslowturkiye.org)

Ağır sanayi ve plansız kentleşmeye karşı çıkan bu hareket ile insanların temiz havada, doğal ve organik besinler ile beslenmesi ve huzurlu, dingin bir yaşam tarzını benimsemesi hedeflenmektedir.

Hızlı kent hayatının stresinden kurtulmak isteyenler yaz aylarında az nüfuslu, doğayla iç içe, tarımsal faaliyetlerin ağırlık kazandığı tatil yörelerine akın etmektedirler. Aslında bu durum bile insanların kent hayatından ne derece bunaldığının bir göstergesidir.

Kentsel mekanların, bireylerin iş ve özel yaşantılarını şekillendiren bir yaşantısı vardır. Dolayısıyla, büyük yüzölçümlerine sahip, ağır sanayinin geliştiği, ekonomik kurumların fazla olduğu ve yoğun nüfuslu bölgelerde yaşayan insanlar, hayatı daha stresli ve yoğun olarak yaşamakta ve bu da bireylerin belki de olması gerekenden daha hızlı ve daha çabuk yıpranmasına da sebep olmaktadır. Bu olumsuzlukları yaşayan bireyler, en azından tatil zamanlarında daha küçük ve az nüfuslu bölgelere giderek dinlenme ihtiyacı hissetmektedir.

Bu da bireylerin uzun vadede bu hayat biçimine alışmasına ve tüm zamanını bu bölgelerde geçirmek istemesine sebebiyet verebilmektedir. Yavaş Şehir felsefesi de bu düşünceye sahip olan bireylerin varlığı ile vücut bulmakta ve gelişmektedir.

Bu bakımdan insanların daha yaşanabilir kentlere sahip olabilmesi amacıyla kentsel dönüşüm uygulamalarının sağlıklı ve sürdürülebilir bir çerçevede yürütülecek politikalar ile hayata geçirilmesi önem taşımaktadır.

Ülkemizin toprak genişliği göz önüne alındığında, sanayi ve tarımsal faaliyetler için yeterli alanlar olduğu kaçınılmaz bir gerçektir.

Dolayısıyla hava kirliliğinin belirli bir seviyede tutulabilmesi ve insanların daha rahat nefes alacakları toprağa yakın yerlerde barınabilecekleri alanların oluşturulması adına, yenilebilir enerji kaynaklarının etkin şekilde kullanımı ve tarıma dayalı ve ihracata yönelik faaliyetlerin sürdürülmesi ile bireyler için daha elverişli yaşam koşulları sağlanabilecektir.

Kaynakça

-ATAÖV, Anlı, OSMAY, Sevin; (2007),

“Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım”, METU JFA 2007/2, 24:2, s.57-82.

-MAYER, Heike, KNOX, P. L. ; (2006),

“Slow Cities: Sustainable Places In a Fast World”, Journal Of Urban Affairs, Volume: 28, Number: 4, pp: 321–334.

-MEHDİPOUR, Armin, NİA, Hoda Rashdi; (2013),

“Industrialization and City Change; the Concept and Historical Evolution of Urban Regeneration”, International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR) Volume: 12, No: 1, pp: 176-181.

www.cittaslowturkiye.org

REKLAMLARDA TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI

Hazal OĞUZ*

Giriş

Değişen hayat şartları ile birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin de değişime uğraması, reklamlardaki toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesi ve değişimin reklam ve tanıtımlara yansımaları üzerinde durulması gereken önemli konulardır.

Temel amacı bir fikir üretmek ve o fikri hedef kitleye aktarmak olan reklamlar satış pazarlama stratejisi olmasının yanı sıra etkili bir görsel kitle iletişim aracıdır. Bu çalışmada cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları tartışılırken, reklamlarda toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl sunulduğu incelenecektir.

1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

Cinsiyet kavramı olarak, kadın ve erkek arasındaki doğal, biyolojik farklılıkları işaret etmektedir. Bu farklılıkların birçoğu net ve sabitken bazı biyolojik farklılıklar çeşitlilik gösterir.

Toplumsal cinsiyet ise toplum tarafından verilen erkeklik ve kadınlık hakkında kültürel görüşler, inanç sistemleri, imajlar ve beklentilerle yapılanmıştır.

Bu kavram kadının ve erkeğin toplumsal rolünden bahsederek kadını “**dişil**” erkeği ise “**eril**” kavramları ile tanımlamaktadır.

Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet (gender) kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade etmektedir (Dumanlı, 2011: 133).

Nitekim bu biyolojik-doğal farklılıklardan kaynaklanmaz ve toplumun kadın ve erkek olarak bireyleri nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve onlardan ne tarz davranış beklentisi içinde olduğu ile ilişkili bir kavramdır.

***Ticaret Uzmanı, Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü**
hazal.oguz@ticaret.gov.tr

Birçok toplumda, erkeklerin tecrübe ve bakış açıları norm olarak kabul edilir. Heteroseksüel maskülen davranış ise standart olarak tanımlanır. Diğer yandan, güç kullanımı, özellikle halka açık alanda, erkeksi olarak algılanır. Pek çok kültürde, erkekler ailenin, grubun ve halkın reisi varsayılırken kadınlar takipçiler ve destekçiler olarak varsayılırlar.

Bu tip varsayımlar, kadınların kendi hayatlarını etkileyecek kararlar üzerine çok az şey söyleyebilecekleri anlamına gelebilir.

Ayrıca, bu geleneksel rolleri takip etmeyen/benimsemeyen erkeklerin de toplum tarafından eleştirilmesi hatta kimi zaman dışlanması anlamına da gelebilir.

Toplumsal cinsiyetin sosyal olarak yapılanmış bir fikir olmasından dolayı, kadın ve erkek rolleri hakkındaki baskıcı kanıları değiştirebilir ve zorlanabilir. Toplumsal cinsiyet adaleti denilen şey tam da budur.

2. Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet

Kavramının Sunumu

1968 yılında televizyonun bireylerin yaşamına girmesi ile birlikte 1972 yılında ilk televizyon reklamı yayınlanmıştır. 1970'li yıllarda televizyonda yayınlanan ilk reklam filmlerinde ataerkil toplum yapısındaki erkek egemen roller daha belirgin bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Örneğin **“Perma-Sharp”** tıraş bıçağı reklamındaki dış sese **“Erkek merttir, gururludur, askerlik yapar, efendidir, arkadan konuşmaz, tıraş olur, perma-sharp kullanır!”** ifadeleri yer almaktadır.

Erkeğin toplumsal rolünün baba, mert ve üstün olan, tıraş olan şeklinde sergilendiği görülmekte olup bu sayede hedef kitleye pazarlama sürecinde markanın iletmeye çalıştığı güçlü olma ve üstünlük mesajı erkek ile özdeşleştirilerek verilmiştir.

Diğer yandan, reklamlarda kadın imgesinin nasıl kullanıldığına bakıldığında, konuya toplumsal cinsiyet ile feminist perspektiften yaklaşan çalışmaların son on yıl içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Özsoy çalışmasında 1970'li yılların kadın profilinin ev kadını olarak karşımıza çıktığını, 1980'lerde ise ev kadını profilinin daha çok yansıtıldığı belirtmektedir.

Yine gerçekleştirilen araştırma ve analizlerde 1970'lerde reklamda baskın olan karakterin erkek olduğu 1980'li yıllara gelindiğinde ise baskın olarak erkek karakterin daha çok gösterildiği, 1970 ve 1980'lerde kadın imgesinin ağırlıklı olarak anne ve ev kadını olduğu sonucu ortaya konmuştur (Özsoy, 2006: 95-99).

Örneğin, 1980'lerde yayımlanan **“Beko”** merdaneli çamaşır makinesi reklam filminde tek bir oyuncu görülmektedir.

Ürünün özelliklerini anlatan kadın karakter geleneksel ev kadını görünümündedir. O yıllarda yayınlanan **“Demir Döküm”** fırın reklam filminde de (mutfakta yemek yapan geleneksel ev kadını

profili) aynı anlatım üslubu ile reklam mesajı verilmektedir.

Kadın karakter kitleye ürünü sunarken, ürünün özelliklerini anlatırken “..**benim pilavım tane tane dökülür, kekim böyle kabarır..**” ifadesini kullanmaktadır.

Bu ifadeler ile birlikte kadının giyim ve saç tarzı, duruşu, mutfaktaki konumlandırılışı ile iyi yemek pişirmek kadın imgesi ile özdeşleştirilmiştir.

1990'lara gelindiğinde ülkemizde yayınlanan reklam filmlerinde erkeklerin de kadınlara yüklenen toplumsal rollerde olabildiğini, ilk televizyon reklamlarındaki rollere göre günümüzdeki bazı reklam

filmlerinde daha eşitlikçi yaklaşımlar sergilendiği görülebilmektedir.

Artık reklamlarda erkekler de çocuklarının bakımı ile ilgilenirken, yemek veya temizlik yaparken, kadınlara atfedilen toplumsal rollerde görülmektedir.

Bugüne baktığımızda ise ev kadını ve anne portresinden sıyrılan kadının artık geleceğini planlayabilen, kendi ayakları üzerinde durabilen, eğlence ve alışverişten keyif alan, bağımsız birey halinde sergilenmeye başladığı görülmektedir.

Nil Karaibrahimgil'in şarkı sözleri olan ve artık sloganlaşan “**çocuk da yaparım kariyer de**” cümlesiyle reklamda kadının konumlandırılışı itibariyle daha özgür, daha kararlı, kendine güvenen, sosyal bir kadın portresinin çizildiği, diğer yandan “**Pril Gold**” markası örneğinde görüldüğü gibi mutfakta bulaşıkları toplayan kişinin artık baba/erkek olduğu birtakım örnekler mevcuttur. 3 erkek 1 kadından oluşan bir grup üniversite öğrencisinin ev ortamından kesitler veren “**Nescafe**” üçü bir arada kahve reklamında ise çağdaş bir arkadaş grubunun içerisinde kadın erkek arkadaşlığı eşitlikçi bir yaklaşım ile resmedilmektedir.

Sonuç

Cinsiyet algılarının kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından belirlendiğini öne süren bir kavram olan toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, doğduktan sonra şekillenmektedir.

Toplum, içinde yaşayan bireylere dayattığı “**erkek adam saçını uzatmaz**”, “**eve para getirmekle yükümlüdür**” veya “**kadınlar alışveriş bağımlısıdır**”, “**ev işleri kadının sorumluluğudur**” “**30 yaşından önce evlenmelidir**” gibi kalıplarla toplumsal cinsiyet rollerini inşa etmektedir.

Ancak bugün toplumsal cinsiyet kalıplarını kıran kreatif ekiplerin ve reklam ajanslarının hazırladığı

reklam kampanyaları sayesinde toplumun cinslere dayattığı bu klişelerin ve rollerin de ötesine geçilmesi mümkündür.

Reklamverenler Derneği (**RVD**) Reklamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Platformu ve Bahçeşehir Üniversitesi Reklamcılık bölümü işbirliği ile reklamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik çözümler üretme hedefini temel alarak hayata geçirilen Türkiye'deki Effie Ödüllü Televizyon Reklamlarının 10 Yıllık Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi Araştırması bu çabaların önemli bir örneğidir.

Bunun yanı sıra, reklamveren şirketler toplumla ilişkilerini ve özelde ise toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda toplumla olan mutabakatlarını gözden geçirmeli, bu gözden geçirme sonrasında ise ortaya çıkan sonuçlara uygun olarak reklamcıyla ilişkilerini yeniden düzenlemeli, reklamcıya iletilen içerik ve tasarım toplumsal cinsiyet hassasiyetine sahip olmalıdır.

Sivil toplum ve akademinin yönlendiriciliği eşliğinde gerçekleştirilecek böylesi bir süreçte var olan hem kamusal hem de gönüllü denetim yapıları ise süreçte belirleyici olacak ve kendini toplumsal cinsiyet eşitliği konularını da gündeme alacak şekilde yenileyebilecektir.

Kaynakça

Çık, A. (2017). Televizyon Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden Üretilmesi Üzerine Bir İnceleme (1970'lerden 2000'li Yıllara). *ulakbilge*, 5(9), 87-101.

Dumanlı, D. (2011). Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kadın İmgesinin Kullanımı; Bir İçerik Analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 133-134.

Mediacat (t.y.) Reklamlardaki Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Sektörün Gündeminde. <https://mediacat.com/reklamlarin-toplumsal-cinsiyet-esitligi-karnesi/> adresinden elde edildi.

Özsoy, T. (2006). Türk Dergi Reklamlarında Kadın İmgesi 1971-2004 Döneminin bir değerlendirmesi. İstanbul: Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi (Çukurova Üniversitesi, yüksek lisans tezi).

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SURIYELİ SĞINMACILARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA (Karabük Üniversitesi Örneği)

Ali Fuat ERSOY*

Buse BASAN**

Giriş

Günümüzde göç dünya problemleri arasında sayılmakta etkileri farklı bilim dalları tarafından araştırılmaktadır. İnsanlar farklı sebeplerle bireysel ya da kitlesel olarak bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya göç etmişlerdir. Yapılan bu göçler toplumları sosyo-ekonomik ve siyasi anlamda olmak üzere farklı şekillerde etkilemiştir (Ünal, 2014: 68). Özellikle son yüzyıl içerisinde yaşanan göçler ve göç sonrası ortaya çıkan problemler, küreselleşmenin de etkisiyle birlikte göçün gerçekleştiği bölgenin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarını değiştirerek gidilen coğrafyanın istikrar ve güvenliğini de çok önemli bir şekilde etkileyebilmektedir (Mooney, 2003). Yapılan bu göçler siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda toplulukları farklı şekillerde etkileyerek uygarlıkların şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Apak, 2014). Göç, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren hem toplumsal yaşamda hem de günümüz modern dünyasında çok önem arz eden bir olgudur ve bundan dolayı göç kavramına yönelik günümüze kadar değişik türden birçok tanımlamanın yapıldığı görülmektedir (Ünal, 2014). En genel tanımıyla göç, yaşanan bölge şartlarının artık insan ihtiyaçlarını karşılayamadığı durumlarda veya insan hayatı için gerekli olan asgari şartların ortadan kalkması durumunda kısa, orta ya da uzun vadeli olarak bölgeler arasında yer değiştirme olarak tanımlanmaktadır (Beter, 2006).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Göç istatistikleri (2017) ve **BM** göçle ilgili verileri (2017), dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkenin Türkiye olduğunu göstermektedir. Ülkemize gelen kayıtlı 3.117.069 Suriyeli sığınmacının yaklaşık 237.071'ü kamplarda kalırken, geri kalan 2.879.988 kişi ise yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Birleşmiş Milletlerin göç verileri incelendiğinde 1970-2010 yılları arasında dünyadaki göçmen sayısının farklı nedenlerden dolayı yaklaşık 2,5 kattan daha fazla arttığı görülmektedir (Akkaya, 2013).

Sığınmacılar Türkiye geneline yayılmasına karşılık resmi rakamlara göre 539 bin, gayri-resmi rakamlara göre 600 bin Suriyelinin yaşadığı İstanbul yoğunluk açısından ilk sıradadır. Daha sonra Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin gibi iller sıralanmaktadır. Buna göre yerel halkın

* Prof.Dr. Karabük Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü

** Karabük Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü

azınlığa düştüğü görülmektedir. Suriyeli sığınmacılar **“kent mültecileri”** haline dönüşmüş ve 78 milyonluk Türkiye nüfusun %4’ünü oluşturmuştur (Erdoğan, 2014; Boyraz, 2015). Suriyelilerin büyük bir kısmı kamp dışında Türk halkı ile yaşamaktadır. Bu durum sosyal uyum ve kabul boyutunda özellik arz ederken, her iki halk için de birçok sorunu beraberinde getirmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017).

Bu sorunlar ile bu araştırma ile yapılan diğer araştırmalarda ülkemizde sığınmacılara yönelik algıların kolay bir şekilde değişebildiği ve bu değişimin daha çok olumsuz yönde olduğu görülmüştür. Bu göç hareketleri sonucunda iki millet arasındaki kültürel ve yaşamsal farklılıkların olabildiğince hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Nitekim şu an çok fazla hissedilmese de gelecekte bu iki farklı milletin bir arada yaşamasının belli başlı toplumsal problemleri beraberinde getireceği öngörülmektedir. Toplumsal problemlerin yaşanmasına neden olabilecek olan ön yargılar ile olumsuz tutumların öncelikli olarak tespit edilerek bu durumlara yönelik politikaların acilen geliştirilmesi gerekmektedir. Suriyelilerin Türkiye’deki etkileri en fazla toplumsal alanda hissedilmektedir. Sığınmacılar ile yerel halk arasında, farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye’deki bu son dönemde ortaya çıkan toplumsal sorunu araştırmak için yaptığımız bu araştırmada üniversitemizde eğitim görmekte olan öğrencilerin Suriyeli sığınmacılara bakış açısını değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın temel amacı, Karabük Üniversitesi’nde öğrenimlerini sürdüren öğrencilerin Suriyeli sığınmacılara yönelik görüşlerini belirlemektir.

Suriyeli sığınmacılarla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde Akkaya (2013) tarafından ortaya konulan **“Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları”** başlıklı çalışma, Yücesahin ve Özgür (2006) tarafından yapılan **“Türkiye’nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü”** başlıklı çalışma, Ünal (2014) tarafından ortaya konulan **“Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi”** isimli çalışma, Depeli ve Oğuz (2015) tarafından ortaya konulan **“İhop’la Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıları Konuştuk”** başlıklı çalışma, Çetin ve Uzman (2012) tarafından ortaya konan **“Sığınmacılar Çerçevesinde Suriye-Türkiye ilişkilerine Bir Bakış”** isimli çalışma, Dağ (2015) tarafından yapılan **“Suriye: Küresel ve Bölgesel Kaostan Beslenen İç Savaş”** başlıklı çalışma, Atasoy ve Demir (2015) tarafından yapılan **“Suriyeli Sığınmacıların Kırıkkhan’a (Hatay) Etkileri”** başlıklı çalışma ve Boyraz (2015) tarafından yapılan **“Türkiye’de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler”** adlı çalışmaların yapıldığı bir çok araştırma görülmektedir. Fakat ilgili literatürde Suriyeli sığınmacılara yönelik görüşlerin incelendiği çok az çalışmaya rastlanmıştır. Özellikle üniversite öğrencilerinin bakış açılarına yönelik çalışmalara rastlanılmamış olup bu bağlamda yapılan bu çalışmanın alandaki bu boşluğu doldurarak ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Suriyeli sığınmacılar hakkında üniversite öğrencilerinin görüşlerinin alındığı bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, bir alanda derinlemesine veri toplanmasını içeren bir araştırma biçimidir. Araştırmada ölçme aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme; verilerin hızlı kodlanmasına ve analiz edilmesine imkân tanıması, katılımcıların verdikleri bilgiler arasında benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmaya yardımcı olması gibi özellikleri nedeniyle kullanılmıştır (Çepni, 2005).

Çalışmada katılımcıların var olan olguya ilişkin deneyimlerinin olması önem arz eden bir durumdur. Bu nedenle çalışmaya katılan öğrencilerinin tamamının üniversite öğrencisi olması ve Karabük Üniversitesi’nin çok sayıda yabancı öğrenciye ev sahipliği yapması araştırmayı kolaylaştırmıştır.

Çalışma Grubu

Yapılan bu araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 yılı öğrenim döneminde Karabük Üniversitesinde öğrenimlerini sürdüren öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, gelişigüzel örneklem yöntemi kullanılmıştır. Gelişigüzel örneklem yöntemi; araştırmacının örnekleme yapısal bir teknik kullanmadan, ön yargı veya kestirimlerden kaçınarak rastgele seçmesidir. Araştırmaya 6'sı kız (KÖ1, KÖ3, KÖ4, KÖ5, KÖ8, KÖ11) 5'i erkek (KÖ2, KÖ6, KÖ7, KÖ9, KÖ10) olmak üzere toplam 11 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler, gönüllülük esasına göre çalışmaya katılmışlardır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmanın ilk aşamasında araştırmaya yönelik Suriyeliler ne zaman Türkiye'ye geldi? Neden geldiler ve Suriye'deki güncel durumlar nelerdir? Suriyeliler hakkında haberler vb. durumların neler olduğu hakkında ve araştırmada belirlenen alt problemler hakkında araştırma yapılmış ve literatür taranmıştır. Buna bağlı olarak araştırmada kullanılacak olan veri toplama aracı geliştirilmiştir. Araştırmada 2018-2019 eğitim-öğretim yılında üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılar hakkındaki görüşlerinin belirlenmesinde veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılara ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış mülakat formu için 7 tane açık uçlu soru hazırlanmıştır. Açık uçlu sorular, araştırmacıya incelemek istediği olguyu esnek bir biçimde ele alma imkânını sağlar (Yıldırım, A. ve Şimşek, H. 2005). Katılımcılara öncesinde araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgi verilmiş ve gönüllülük esas alınarak katılımcılar araştırmaya dahil olmuşlardır. Veri elde etmek amacıyla öğrencilere yöneltilen soruların açık ve anlaşılır olmasını sağlamak için uzman görüşlerine de başvurularak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazır hale getirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin veriler, araştırmacı tarafından 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Karabük Üniversite'sinden rastgele seçilmiş olan 11 öğrenci ile yüz yüze iletişim kurmak suretiyle toplanmıştır. Araştırmacı, öğrencilere yapılan çalışmanın amacı ve içeriği hakkında bilgiler vermiş ve yapılan çalışmanın bilimsel bir çalışma olduğu tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacağı ve katılımcıların kimliklerinin açıklanmayacağı belirtilmiştir.

Verilerin Analizi

Öncelikle araştırmacı tarafından hazırlanan sorular rastgele seçilen kişilere cevaplandırılmış ve araştırmacı tarafından veriler önce bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir. Araştırmada öğrencilerin gizlilikleri esas alındığından dolayı veriler tablo haline getirilmiş ve öğrenciler KÖ(Katılımcı Öğrenci) olarak kodlanmış ve sıralanmıştır. Daha sonra mülakat tekniği kullanılarak verilere ulaşılması planlanan bu araştırmada verilerinin çözümlenmesinde nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Öğrencilerin her bir soruya verdiği cevaplar benzerlikleri bakımından gruplandırılarak yorumlanmış ve ayrıca her soruya verilen bir iki cevap da aynen sunulma yoluna gidilmiştir.

Bulgular Ve Yorumlar

Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılara yönelik bakış açılarına ilişkin yapılan araştırmada, Suriyelilere karşı düşüncelerinin neler olduğu ve neden böyle düşündüklerini aynı zamanda Suriyeli sığınmacılara karşı tutumlarının neler olduğunu belirlemek amacıyla kendileriyle yapılan birebir görüşmelerin temel alındığı bu çalışmada öncelikle genel düşünceler ortaya konmuş, daha sonra da—daha çok- ilginç olan ifadeler aynen sunulma yoluna gidilmiştir.

Kendileriyle görüşülen öğrencilerin tamamı ilk sorumuza(*Daha önce hiç Suriyeli bir sığınmacı ile iletişime geçtiniz mi?*) **“Evet”** cevabını vermişlerdir.

Daha sonra öğrencilerin **“(Suriyeli Sığınmacı ile iletişime geçtikten sonra bakış açınız değişti mi?)”** şeklindeki soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde; Eve gelip bir şey istemişti, Türkçe’yi tam olarak konuşamıyordu ama çok kibar biriydi ve dilimizi bilmediği için onunla beden diliyle, hareketlerle konuşmayı denemiştım eğlenceliydi (KÖ2).

Suriyeli sığınmacılar ile iletişim konusunda şöyle bir çerçeve çizilebilir: Suriyeli bir sığınmacılar ile çoğu bakımdan farklı olsak da (*kültür, dil vb.*) dilimizi bilmeyen bir yabancıнын bir şekilde kendini ifade etmeye çalışması konuşan kişinin ön yargılarını kırmaya yetmiştir. Konuşma sonrasında az da olsa önyargıları olduğunu kabul edenler onlara haksızlık yaptıklarını farkına vardıklarını ifade etmişlerdir. Hayır, garip ve güvenilmez görünüyorlar, korkuyorum. Korktuğım için de pek konuşamamıştım (KÖ1).

Sadece dış görünüşü ile karşımızdakileri yargılamamızın doğru olmadığı görüşüne katılan fakat etrafındaki kişilerin duygu düşünce ve davranışlarıyla da hayatına yön verdiğini açıklayan katılımcı, ailesinin de bu konuda böyle olduğunu ileri sürdü. Konuşamadığı için ve daha önce hiç böyle bir deneyim yaşamadığı için de davranışlarında ve düşüncelerinde bir değişiklik gözlemlenmemiştir.

Öğrencilere “Suriye’deki iç karışıklık sona erdiğinde sığınmacıların ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünüyor musunuz?” sorulduğunda; Evet, eğer buraya gelme sebepleri gerçekten fakirlik ve savaş ise bunlar bittiğinde kalmaları için bir sebep olmuyor (KÖ11).

Suriyeli sığınmacılar gündemde çok fazla öne çıkıyor ve haberlerde burada olma nedenlerinin savaş ya da fakirlik olduğu sunuluyor ve bu yaygın düşünce insanlarda aynı fikirlerin oluşmalarını sağlıyor. Yapılan araştırmada sadece 1 kişiden farklı bir cevap alınmıştır; Üniversitede okuyanlar ya da öğrenciler haricinde diğerleri gitmeli (KÖ6).

Sorulan bir başka soruda; **“Sığınmacıların düşük ücretlerle ve daha ağır koşullarda çalıştırılmasını nasıl karşılıyorsunuz?”**; Eşit olmalı onlarda bizim gibi ve yardıma ihtiyaçları var (KÖ2). Çoğunluktan benzer cevaplar alınmıştır. Yardım yapılmasına karşı olunmasına rağmen kendi emeğiyle emekçinin emeğinin karşılığının verilmesi taraftarı olduklarını görüyoruz. Farklı olanlarda ise; Ucuza çalıştırıldıkları için onlardaki iş imkânı artıyor bizdeki istihdam azalıyor bu yüzden karşıyım (KÖ8).

Öğrencilere **“Suriyeli sığınmacılardan hangi konularda rahatsızlık duyuyorsunuz?”** diye sorulduğunda; Kendi ülkelerinde savaş varken burada gayet rahat bir yaşam sürüyorlar (KÖ3). Onlara vatandaşlık verilmesinden rahatsızlık duyuyorum (KÖ4). Kadınları rahatsız eden bir kesimden rahatsız oluyorum ve tatil beldelerinde çok rahat davranıyorlar (KÖ5). Kültür ve dil farkından dolayı anlaşmazlıklar yaşanıyor ve çok kalabalıklar kalabalık yaşıyorlar (KÖ8). Bizim ülkemizdeyken Türkçe değil de kendi dillerini konuşmaları beni rahatsız ediyor (KÖ6).

Gibi cevaplar alınmıştır. Rahatsızlık göreceli bir kavramdır ve genellenebilir bir bakış açısı bulmak bu yüzden zordur. Ülkemizde bulunan turistler ya da diğer yabancıların farklı dilleri konuşmaları, kalabalık gezmeleri gibi nedenlerden rahatsız olmadıklarını söylemekteyken aynı zamanda Suriyeli sığınmacıların burada zorunluluktan dolayı bulunduklarını ve bu yüzden bu kadar rahat davranıldığını ve davrandıklarını da söyleyenler olmuştur.

“Suriyeli sığınmacılarla aynı mahalle veya apartmanda yaşamak istenmekte midir?” sorusu sorulduğunda; Fark etmez, yaşarım (KÖ9). Alınan cevapların yanında tersini söyleyenler de olmuştur. Hayır çünkü ne kadar güvenilir olup olmadıklarını bilmiyoruz (KÖ2).

Öğrencilere sorulan son soru da ise **“Suriyeli sığınmacılara yapılan devlet yardımlarının neler olduğunu biliyor musunuz?”** Öğrencilere burs veriliyor ve yiyecek içecek yardımı yapılıyor diye biliyorum (KÖ6).

Bunun yanı sıra yiyecek-içecek yardımı, barınma yardımı yapıldığını ve vatandaşlık hakkı verildiğini bildiklerini söyleyenler de olmuştur. Farklı olan cevaplarda ise;

Öğrencilere burs veriliyor, devlet para yardımı yapıyor, orada mesela öğretmen olan burada da öğretmenlik yapabiliyor diye biliyorum (KÖ11). Üniversiteye sınavsız geçiş ve burs veriliyor, çalışmasalar bile hepsine aile yardımı yapılıyor (KÖ8). Öğrencilere burs veriliyor ve memurluk gibi işlerde sınavsız çalışabiliyorlar diye biliyorum (KÖ4). Diyenler de olmuştur. Toplumumuzda dilden dile yaygınlaşan ve sorgulanmaksızın kabul edilen birçok söylem vardır.

Suriye'den gelen göçmenlerin savaştan kaçan mazlum ve müslüman olmaları gibi durumları Türkiye'de kabul görmelerini pekiştiren bir durumdur. Ancak son dönemlerde özellikle ekonomik nedenlerin kaynaklık ettiği ve sosyal çatışmalar sonucu bazı gerginlikler ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin farklı özellikleri dikkate alınarak sorulara verilen yanıtların dağılımları bakımından grup özellikleri arasındaki farklılıklar incelenmiştir.

Araştırmanın bulgularında görüldüğü üzere; üniversite öğrencilerinin, Suriyeli sığınmacılar hakkındaki olumsuz düşünceler ile çoğunluğunun olumlu düşüncelere katıldığı belirlenmiştir. Söz konusu olumsuz tutumlar ise : sığınmacıların ülkenin ekonomik yapısı için potansiyel bir tehlike oluşturduğu; yaşadıkları bölgelerde hırsızlık şiddet, fuhuş ve kaçakçılık gibi suçlara bulaşarak toplumun ahlak ve huzurunu bozdukları, ülkemizin siyasi, ekonomik, demografik yapısı ve aile kurumu üzerinde potansiyel bir tehlike oluşturduğu; iş imkânlarını sınırladığı, kanunları ihlal ettiği ve ülkede yardıma muhtaç çok sayıda yoksul vatandaş varken vergilerinin sığınmacılara harcanmasına karşı olduğu yönündedir. Bu sonuçlar, literatürde yapılmış benzer araştırmalarla karşılaştırıldığında; benzer sonuçlar görülmektedir. Bunlardan bazıları; Suriyeli sığınmacıların terör olaylarını tetikleyerek güvenlik sorunu oluşturdukları, bazı Suriyelilerin hırsızlık, şiddet, fuhuş, kaçakçılık gibi ahlak dışı suçlara bulaşarak halkın huzurunu bozdukları ülkeye ekonomik yük getirdikleri, hayat pahalılığını (ev kiralılarının artması gibi), işsizliği ve iş kaybını artırdıkları, çevreyi ve sağlıklı yaşamı olumsuz etkiledikleri saptanmıştır (Karadeniz, 2016). Yapılan araştırmalardaki öneriler Suriyelilerin sınır topraklarında tampon bölge oluşturularak oralarda barındırılması gerektiğidir (Demir, 2015). Bu çalışmalar, yapılan araştırmanın bulgusunu desteklemektedir ve Suriyeliler ile ilgili olumsuz fikirlere halkın da katıldığı söylenebilir.

Sonuç

Yapılan bu araştırmadan alınan sonuçlara göre Suriyeli sığınmacılar ile ilgili farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bir tarafta Suriyelilere yardımı zorunlu bir görev olarak kabul edenler bulunmakta diğer tarafta ise ülkemizde yardıma muhtaç insanlar varken onlara yardım etmeyi gereksiz bulanlar yer almaktadır. Suriyeli sığınmacı sayısının artması ve onlarla farklı zamanlarda, şartlarda ve ortamlarda muhatap olma, kişilerin Suriyelilerle ilgili olumlu ya da olumsuz düşüncelere sahip olmalarında etkili olduğu izlenimi vermektedir.

Araştırmaya göre öğrencilerin tutumlarının olumsuz olmasının bir diğer nedeni ise yapılan yardımlar hakkında araştırma yapılmamış olması ya da yapılan yardımlar hakkında halkın bilinçlendirilmemiş olmasıdır. Bir diğer ayrım ise üniversite öğrencilerine sorular sorulurken sığınmacı, mülteci ayrımı yapamadıklarının fark edilmesidir. Alınan cevapların araştırmanın amacına uygun olması için ayrım yapılmış ve görüşmelerde öğrenciler bu konularda bilgilendirilmiştir.

Sonuç olarak araştırmadan elde edilen bulgulara göre kadınların göçmenlere yönelik tutumları erkeklerden daha olumlu olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınların erkeklere oranla daha ılımlı olduğuna yönelik yapılan diğer çalışmalarla da tutarlıdır. Literatürde bu durumun sebebi olarak erkeklerin daha kapalı ve baskıcı yetiştirildiği gösterilmektedir. Katılımcıların üniversite öğrencileri olduğu çalışmamızın bulgularından yola çıkarak Türkiye'nin geneliyle ilgili bir yorum yapmak zordur. Eğitim, geleneksellik, cinsiyet gibi değişkenler göz önünde bulundurulursa göçmenlere

yönelik tutumun ülke genelinde daha olumsuz olduğu tahmininde bulunabiliriz. Bunlara ek olarak araştırmada sığınmacı tanıdığının olmasının veya bir sığınmacı ile diyaloga girmiş olmanın göçmenlere yönelik tutumları olumlu olarak etkilediği görülmektedir. Aynı zamanda ailenin ve akrabaların görüşlerinin de bireyin tutumlarında etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öneriler

Türkiye’de Suriyeliler özelinde göçün sosyolojik, siyasi ve demografik boyutları açısından mevzuat ve modeller geliştirilmeli ve çalışmalar yapılmalıdır.

Türk halkının, can ve mal güvenliği öncelikle korunmalıdır. Bu bağlamda halkın huzurunu bozan davranışlar sergileyen ve suça karışan Suriyelilere cezai yaptırım uygulanması, gerekirse bu kişilerin sınır dışı edilmesi, Suriye’de iç savaşın sona ermesi çabalarının desteklenerek Suriyelilerin ülkelerine geri dönüşlerin teşvik edilmelidir.

Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar için halk bilgilendirilmeli ve Suriyelilerin haklarına yönelik yanlış bilinen doğrular açığa çıkartılmalıdır.

Suriyeliler iyi bir şekilde topluma kazandırılırsa, ekonomik büyüme ve gelişme daha da artabilir ve Türkiye’nin daha fazla gelişmesine yardımcı olabilir. Bu bağlamda politika yapıcı ve uygulayıcılar, alınan bu göçler konusunda bilgilendirilmeli ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı kazanmaları sağlanmalıdır. Suriyelilerin hakları ile ilgili belli bir bilince ulaştırılmış gerekli eğitimleri almış sosyal hizmet uzmanları bu tip krizler için görev almalı ve bu sistem yaygınlaştırılmalıdır.

Kaynakça

AFAD Başkanlığı, Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları (08 Ağustos 2017) Ankara.

AFAD, Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar, (2014), Akkaya, A. (2013), Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları, Ekev Akademi Dergisi, 17(56), 179-190.

Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mukaddime Dergisi, 5(2), 55-73.

Boyraz, Z. (2015). Türkiye’de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler 35-58.

Büyüköztürk Ş., Kılıç E., Akgün, Ö.E. Karadeniz., Demirel, F. (2008), Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara.

Beter, Ö. (2006). Sınırlar ötesi umutlar, Ankara: Sabev Yayınları, No:15.

Çepni, S. (2005). Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giri, Trabzon: Üç yol Kültür Merkezi Yayınları.

Çetin, A. ve Uzman, N. (2012), Sığınmacılar çerçevesinde Suriye-Türkiye ilişkilerine bir bakış. Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 1(1), 3-18.

Çetin, S. (2017). İzmir’deki Yerel Halkın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Algısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Demir, O.Ö (2015). Göç Politikaları, Toplumsal Kaygılar ve Suriyeli Mülteciler, Global Politika ve Strateji Analiz 1, Ankara.

Döner, H. (2016). Suriyeli Göçmenlerle Yaşanan Sorunlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma:

Hatay İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Erdoğan, M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.

Göç Terimleri Sözlüğü. (2009) Uluslararası Göç Hukuku.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). Yapılan Göçlerin İstatistiksel Sonuçları.

Göde, B. ve diğerleri (2014) Suriyeli Sığınmacılar Raporu İstanbul Örneği, İstanbul Fikir Enstitüsü, İstanbul.

Güçer, M., Karaca, S. ve Dinçer, O.B. (2013). Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı: Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması. Usak Yayınları No: 13-04, 24.

International Security, Human Vulnerability, and the State, United Nations

IOM Uluslararası Göç Örgütü (2009), Göç Terimleri Sözlüğü.

Kağıtçıbaşı Ç. ve Cemalcılar, Z. (2015). Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar. 17. Basım, Evrim Yayınevi, İstanbul.

Karadeniz, M. (2016). Kilis'te Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların İl Ekonomisine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis

Kap, D. (2014) Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları, Akademik Perspektif, ss.30-35

Mooney, E. Deniz, (2003). Towards a protection regime for internally displaced persons. Newman E. and Selm, J. (Ed.), Refugees and Forced Displacement; University Pres, New York, 159-180.

Richmond, A.H. (1994). Global apartheid: Refugees, racism and the new World order. Oxford University Press, Toronto.

Transatlantik Eğilimler 2013 Raporu; TÜİK, 2013; Erdoğan, 2014; Öztürkler ve Göksel, 2015; Atasoy ve Demir, 2015; ORSAM, 2015; Döner, 2016; Topkaya ve Akdağ, 2016, Ercan, 2016; Çetin 2017.

Türkoğlu, 2011; Erdoğan, 2014; Göde ve ark., 2014, Ercan, 2016; Çetin 2017

Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. Journal of works of Turks 6/3. 65-89.

Yalçın, C. (2004), Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, Ö. (2013). Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 16(1), 140-169.

